

فهرست:

۱	اون سؤز
۳	تانيتيم
۷	«رقيه كبيري» نين اثرلرينه اوخوجو موناسيبيتيم / ائلدار موغانلى
۱۲	«ائويم» ين مصالارى / آيتور زرّين تاج
۱۴	يازيلميش قورخولار / سعيد متين پور
۱۷	مصاحيبه
۲۴	نگاهى به رمان «چشمهای كهربايى درخت ڦر» / سودابه تقىزاده زنوز
۳۰	واکاوى زن ايترسکشن و تبعيض ايترسکشنال در آثار رقيه كبيري / شيووا بازرگان
۳۴	برشي از واقعيت؛ جايگاه واقعى زنان در عشاير / ليلا قربانى
۳۶	براي بانوى فاخر ادبيات؛ خانم رقيه كبيري عزيز... / محمدرضا مقدسى
۴۰	ماوايل / شيووا فرهمند راد
۴۶	رقيه كبيري حاقدا سانال دونيادا نلر كتپير؟! / عليرضا فرشى
۵۴	چاپ اولماميش «آجليق باراتاسى» و «ائندىم بولاق باشىتانا» اثرلريندن بير بولوم
۶۵	كلام آخر؛ ٨ مارس و سوالات بى شمار، رقيه كبيري

اوْن سُوْز

بیر ایل «آذفینا» سایتى نين ايشه باشلاماسىندان كىچدى... ايتترسكسنالىتى، زوراكىلىق، قانون، قادىن ادبياتى و قادىن مركزلى بير چوخ فرقىلى مقالە و نوتلار ايلە بو بير ايلى باشا چاتدىر، آذفینا، «آذفینا»، تقاطع (ايترسكسنالىتى) تئوريسينى اساس توتاراق، آذربايغان قادىنلارينين پرابلەملرى اوستونلۇك اوستونلۇك ايلە قادىنلارين وضعىتلەرنى احساسدان اوzac، علم و دوشونجە يە دايانتاراق قاباغا آپارماق ايلە آذربايغان قادىنلارينين وضعىتىندن دوزگون بير باخىش اورتايما قويىمغا چالىشدى.

ايىدى ايسە «آذفینا»، دونيا قادىن گونونە حاضيرلا迪غى ايلك اوزل سايىسىنى ايللر بىو قادىنلارين قارشىلاشدىغى چىنلەتكۈرى مهارتىله آذربايغان ادبياتينا داخيل ائدن، تائينىميش آذربايجانلى يازار، شاعير و مترجم «رقيه كىرى» يە حصر ائتمىدۇ.

بو اوزل سايى يىا گۈندىرىلىن بير چوخ يازىنин اىچىندىن، رئاكىته هېئىتىنин تايىدىنى قازانانلار نشر ائدىلدى. بو يولدا يائىمىزدا و آرخامىزدا اولان دوستلار اوستادلارىمىز و فايدالى تنقىدلرى ايلە داها ثىرلى چالىشمالار ايمىزا يول آچان عزيزلىرىمىزه مىنتدارلىغىمىزى بىلدىررک، هله قارشىيمىزدا اولان بير چوخ ايل و بير اوزون يول وار دئىيب يولوموزا داوام ائجىيىك...

رقيه کيبرى

داها چوخ رمان، حئكايىه و شعرلىرى ايلە تانيننان آذربايجانلى ييازار و شاعير «رقىيە كىبرى»، ۱۳۴۱ جى گونش ايليندە خوى شهرىنده دونيايا گۈز آچىپ. تبريز يۇنيورسитет سىيندە لابراتورىيا علوم آرماسىشكەنلىق فاكولته سىيندە تحصىل آلىپ. ۱۳۹۲ جى ايلدە طب علملىرى علوم پىشىكى ايداره سىيندن تقاعده چىخىپ. شعر و حئكايىه لرى دىلماج، آفتات آذربايجان، ساراي، بايرام، چىراق، انجمن ادبى صابر، آذرتورك، آذرى، آناوارلىق، ائل بىلىمى، فردادى ما، حىدربابا، سهيل، خراسان و درگى لرينىدە نشر اولونان «رقىيە كىبرى» دن بو زامانات قدر نشر اولونان ۱۴ اثر اولوب. بو اثرلردىن اون بىرى حئكايىه و رومان ساحە سىيندە و دؤرد اثر شعر و ترجمە اولاراق ايشيق اوزو گۈرۈپ. آشاغىدا آدى گىئدن اثرلر بو يازارا عايىددىر.

حئكايىه و رمان

- «اوره بىم آغىرىر» آدلى حئكايىه توپلوسو، ۱۳۹۰-جى ايلدە باكى شهرىنinin قانون انتشاراتى طرفينىدە نشر اولونوب. ۱۵ حئكايىه دن عىبارت اولان بو كىتاب ياشابىشىن رئال حادىثە لرينىه عايىددىر.
- «بو قاپى هەنج چالىنماياجاق» آدلى حئكايىه توپلوسو، ۱۳۹۲-جى ايلدە ياران ايتىششاراتى طرفينىدە تبريز شهرىنده ايشيق اوزو گۈرۈپ.
- «اۋويم» رومانى، تبريزىن ياران ايتىششاراتى طرفينىدەن ۱۳۹۲-جى ايلدە گنج بىر قىزىن حبس خانادا كېچىرىدىغى گونلارىن حئكايىه سىدىرىر. بو اثر، ۱۳۹۰-جى ايلدە باكى شهرىنinin قانون انتشاراتى طرفينىدە، آذربايجان توركجه سى-لاتين الفبasi- ايلە يئنى دن چاپ اولوب.

- ۱۴- «آنلاین یازیلار»، ۱۳۹۲ جى ايلده، تبریزین ياران ايتیشاراتى طرفيندن مكتوب فرموندا یازیلمىش یازیلارдан عبارتدير.
- ۱۵- «ايچيىمده كى قىز» آدى حئكايىه توپلوسو، ۱۳۹۲ جى ايلده ياران ايتیشاراتى طرفيندن نشر اولونوب.
- ۱۶- علمى تخىلى اولان «يئردن اوجا تورپاق» آدى رومان، موغام ايتیشاراتى طرفيندن ۱۳۹۳ جى ايلده ايشيق اوزو گۈرۈب، بو رومانىن اساس مضمونو، مدنىتىن طبيعته بوراخديغى تاثيرى و اينسانىن ابدى قالماق اوچون آختارىشيدىر. يازىچى اوژ اثرينده، سومر دۆرۇن مدنىتىن آللاتماغا، «گىل گىمىش» داستانىندان و گونش لە مريخ يىن فضاسينا گۈرە يازىلمىش مقالە لردن، علمى فاكت لارдан فايدالانىدىرى.
- ۱۷- «دونبا قابار چالىب يولداش» آدى حئكايىه توپلوسو، موغام نشرىياتى طرفيندن ۱۳۹۵ جى ايلده تبرىزىدە نشر اولونوب.
- ۱۸- «ساققادان آسىليمىش اۇردىھا» (خانباليق سفرنامەسى)، «رقىيە كىيرى» نىن ايلك سفرنامەسى اولاراق چىن اوڭكە سى حاقدا يازىلىپىدىر. بو سفرنامە ايلە آدىنى آذر بايجاندا ايلك سفرنامە يازان خانىم كىمى ثبت ائدن «رقىيە كىيرى» نىن بو كىتابى موغام نشرىياتى طرفيندن ۱۳۹۵ جى ايلده تبرىزىدە نشر اولونوب.
- ۱۹- «قوشلار داھا قورخمۇرلار» رومانى. يانار آيدىن ايتیشاراتى طرفيندن ۱۳۹۵ جى ايلده تبرىز شەھrinde نشر اولونوب. «قوشلار داھا قورخمۇرلار» رومانى نيلوفر و نرگىس آدى اىكى فرقلى نسىلەن اولان قادىنин حىيات حئكايىه سى دىر. رومان داكى حادىھ لە خوى شەھrin دە اپرائىن اىكى اوئملى تارىخي دونمەن دە ۱۹۴۵ و ۱۹۷۹ جو ايللەرde باش وئریر. مىللە حکومتىن قورولوشو و حکومتىن داغىلماغانىندan سونراكى مهاجىرت مسئله سى نيلوفىرىن ياشايسىن دا ايز بوراخىرسا، ۱۹۷۹ جو ايل اينقىلابى، اوستە ليك اينقىلابدان آسىلى اولان حادىھ لردن سونرا ضيالىلارين و سولچولارين مهاجىرتى دە نرگىسىن ياشايسىن دا ايز بوراخىر.
- ۲۰- ۱۳۹۶ جى ايلده تبرىز شەھrinde انور انتشاراتى طرفيندن نشر اولونان «رقىيە كىيرى» نىن اىكىنچى سفرنامەسى اوزبېكىستان اوڭكە سىنە عايىددىر.

۱۱ - «مر آگاجینین کەرپا گۈزلىرى» آدلى رومان، يانار- آيدىن ايتىشاراتى طرفىندن ۱۳۹۶ جى ايلدە نشر اولونوب.

شعر:

۱۲ - «تىرىزىم! آن تىيمى» آدلى شعر توپلوسو، نباتى ايتىشاراتى طرفىندن ۱۳۹۰ جى ايلدە تىرىز شهرىндە نشر اولونوب.

۱۳ - ۱۳۹۲ جى ايلدە «كتاب تبريز» آدلى موساييقە سىيندە ايكىنجى مقامى قازانان «بىر اوچاقدا اىكى كول توپاسى اصلى كرم دن يئنى آنلاتى» (كىيان خياو ايلە يازىلدىمىش اورتاق شعرلر) ياران ايتىشاراتى طرفىندن ۱۳۹۰ جى ايلدە نشر اولوب.

۱۴ - «دنبال چىمانات مى گىدم» (پرويىز جبرايليلين سئچىلەميش شعرلىرىنин فارسجا ترجمەسى) ۱۳۹۲ جى ايلدە كىشمە نشرىياتى طرفىندن ايشيق اوزو گۈروب.

رقیه کبیری نین حئکایه بؤلوموندہ قازاندیغی مقاملاً ردان:

٢٠١٢ جى ايلده «ماوايل» حئکایه سى، باكى شەرىنده آزادلىق راديوسونون كئچيردىغى حئکایه مسابيقە سىندە، ٨٠ اثرين ايجىننە بىرينجى مقامى ١٣٩٥ جى ايلده توركىيە دە كئچيرىلن كاشغارلى محمود مسابيقە سىنىن ايران بؤلومىنده «منى آگورادا ياندىرىن» حئکایه نىن اوچونجو مقامى ١٣٩٠ جى ايلده «قار ياغىر» حئکایه سى اساسىندا قادر فريورىن رئزيسىرلۇغۇ ايلە «قارال» آدى فىليمىن «پروپر اعتمادى» و «سىپ» فستيواللارىندا قازانىلان رتبە دن آد آپارماق اولار.

بو يازىچى ايلە علاقە قورماق اىچىن آشاغىدا گلن واسىطە لىردىن اىستېفادە ئەدە بىلرسىينىز:

اييميل: kabriri 41 @yahoo.com
تلگرام كانالى: <https://t.me/ruqayyekabiri>
فيسبوك: www.facebook.com/Ruqayye.kabiri

«رقیه کبیری» نین اثرلرینه

اوخوجو موناسیبیتیم

اولدار موغانلى

اون سؤز:

قادین حاقلاریندان مدافیعه و جینسی، صینفی و میللی آیری سئچگیلیبیه قارشی چوخ مسئولیتلى و حساس بىر اجتماعی وظیفه نى اوژ اوژه رینه گوتورن «آذفینما» سایتى، ۸ مارس دونيا قادین گونو موناسیبىتى ايله آذربايجانلى يازىچى و شاعر «رقیه خانىم كبیرى» حاقدا اوژل سايى حاضيرلاماغا قرار وئريب . بو چوخ تقدیرە لاييق بىر ايش دىر. تقدیرە لاييقدىر اوغا گۈره کى تانينمىش بو منعتكار ادبىياتىمىز و مدنىيتىمىزىن بوگونكۇ دۆرونندە صممىميتلە چالىشان، اونو چىچكلىنىدىرىن و ملي وارىغىمىزىن كىشىگىنده اىكىدجە سىنه دوران منعت فدايىسى دىر.

دە بىرلى «آذفینما» سایتىنин حؤرمتلى مدیرىنین تکلىفيتىنە بويون قوياراق، اوژ دويدوقلارىمى و دوشوندوكلارىمى اثرلرى سئوپىله - سئوپىله اوخونان «رقیه خانىم كبیرى» نىن باشققا اوخوجولارى لا پاپلاشىرام. بو پاپلاشىمدا يازىچى نىن اثرلرینىن تحللىلى و ياخود ادبىاتشناسلېق باخىمېندان آرتىق اسىگىك لىك لىرىدىن دانىشىماق مقصدىم دئىيل. نىيە کى بو ملاحيتدار تنقىيدچىلىرىمىزىن و ادبىاتشناسلېقلا مشغۇل اولان منعتكارلارىمىزىن ايشى دىر. من يالنىز بىر اوخوجو كىمى بى اوثرلرىن اوخونوشوندان آدېغىم ذؤوق و تاثراتىمدان سۆز آچماڭى مقصىد گوتورموشىم. «آذفینما» سایتى نىن مودىرلىكىنە بىر فرصتى منه ياراندىغى و گۆستىردىكلىرى اعتماد اوچون اوژ متدارلىغىمى بىلدىرىرمۇ.

ا. اىكى قات منعتكارلىق:

ادبىياتىمىزىن اىكى اساس ژانرىنین بىرى شىر ژانرى معين سىبلر اوزرە شعرىمىزە نىسبەت لاييقىنجە انکشاف انتەمە مىش و چوخ آر سايلى يازىچىلارىمىز بى ساحە دە آددىم آتمىشدىر. آر سايلى دئidiكىدە ایران آذربايجانى ادبىياتىنى نظرده توتورام. بو دوروم تكجه بوگونوموزە عايد دئىيل، كىچمىش اون اىللردا دە بىلە اولموشدور. بو باخىمدا منجە هەر بىر يازىچىمىزىن بو ژانرا موراجعت ائتمەسى و ادبىياتىمىزىن بو قولونو لاييقى سوپىھ يە قالدىرىماسى اىكى قات

صنتکارلیقدیر. ائله بونا گؤره ده، بو ساحه ده آددیم آتان يازچیلارمیزین یارادیجیلیقلارینین نه قده ر ده بېرىلى و ادبیاتمیزین ایره لىلە مەسیندە نه قده ر گركلی اولدوغو لاپقینجە قیمتلندیریلمە لیدیر. من، رقیه خانیم کبیرى نین یارادیجیلیغینا بو باخیمدان دا حؤرمتلە ياناشیرام.

۲. گئنیش احاطە لى یارادیجیلیق:

رقیه خانیم کبیرى نین بېر آذربایجان يازچیسى کیمی معنویاتى دولغۇن، اثرلری بارلى بھەرلى و یارادیجیلیق احاطە سى چوخ گئنیش دىر. اونون اثرلریندە حیات دوغمالىغى وار؛ اونلاردا تانیش کاراكتىرلر و ایناندىرىيچى اوبرا زىلار ياشابىر؛ چكىچى و تاثیر ائدىچى دىرلر. او اوخوجو اعتمادىتى قازانمىش، اونلارلا ياخىن علاقە و ايلگى ياراتمىش بېر يازىچى دىر. نېيە كى اوخوجو اونون اثرلرلە ياخىنىلىق دويور؛ اثرين فناسىندا اشتراك ائدىر و يازىچى يا اعتماد گۆستىرير. طبىعى دىر كى بو خوشبختىك و اجتماعى سرمىيا آسانلىقلا الله گلمىر؛ آردىجىل زحمت و اۋۇزىندن كئچمه و فردى آسابىشىنى پۇزماغا حاضىر اولماقى طلب ائدىر. عىنى حالدا، يازىچى نين اۋۇزونە و اثرلرینە اولان سداقتىنдин، ياشادىغى محىطە اولان قايىغى كىشلىگىنдин، خلقە و فادارلىغىندان، جمعىتىدە باش وئرەن حادىتە لرە حساسلىغىندان، رئال حقىقتىرە موراجىعت ائتمە سىندين و گئجه گۈندوز يارادیجیلیق قابلىتىنى آرتىرما سىندا ایره لى گلىر. من رقیه خانیم کبیرى نى بو کیمی صنتکارلار جرگە سىنده گۈرۈرم. بو يولدا او آذربایجانمیزین زىمەتكىش و چالىشقا يازچیلارىنداندیر و بو بىزىم ادبیاتمیزدا معىن فردى، اجتماعية و تارىخى سبب لرە آز گۈرونن يارادیجیلیق داورانىشىدیر.

رقیه خانیم کبیرى خصوصىلە ده بو سون ايللەرە- بعضا اوز اثرلرینىن بېر اپىزودىنى ياراتماغا ذئەننىنده يارادىغى فضالارى رئال صورتىدە منىمسە يىب، بدېعى بېر چىرىچىوه ده اوخوجوسونا چاتدىرماق اوچۇن او فضالارى تمثىل ائدىن مکان لارى تاپىب، اوردا ياشابىر و اوز يارادیجیلیق چىرىپىتىلارىنى اثرلرینىن رئاللاشماسىندا صرف ائدىر.

او، آذربایجان ادبىاتىنین بېر چوخ قول لاريندا اوز يارادیجیلیق استعدادىنى

گۆستەرە بىلەمىشىدىر. باخماياراق كى داها آرتىق حئكايىھ يازىچىسى كىمى ئۆز يارادىجىلىق قابلىتى و گوجونو ثبوتا يېتىرىمىشىدىر، آنچاق شعر يازىر، تدقىق آپارىر، معىن واختىلار ساتىرا ژانرىنى موراجىعەت ئەدىر، اوسطۇروى، فلسفى موضوعلاردان يوغۇرلموش ادبى بىديعى اثرلر يازىمغا جان آتىر؛ رومان يازىر، سياحتلىرىنى قىلمە آلىر و اۋەزلى مدنى خصوصىتلىرى اولان يېرلى انسان گروپلارىنىن اىچەرە سىيندە ياشاماقلا آنتروپولوژىك تدقىق لە دە مئىل گۆستەرىر. اونون سون واختىلار كۈچرى شاھىسئۇن ئىلى نىن يايلاقلارىنىدا اولوب، كۈچرى لەلە ياشاماسى و بو تدقىق استقامتى ياشاماقدان اىرە لى گلن «ائندىم بولاق باشىنا...» آدىلى چاپا حاضيرلادىغى يېنىڭىشلىرى يازىچى نىن آراسى كسىلەمە يىن بىديعى آختارىشلارىنىن تىجىھ سىينىن بىرى دىر.

۳. انسان سئورلىك و جمعىيته باغلەلىق؛

رقىيە خانىم كىبىرى نىن دونيا گوروشونون مرکزىيىنده انسان و جمعىيەت دايانيir. بونو يازىچى نىن مختلف ژانرلاردا ياراتىدىغى ادبى اثرلىرىنىدە دە گۈرمك اولور. او اثرلىرىنىدە حقىقتە، انسانا و جمعىيەتىن اىچرىسىيىنده ياشايان عادى آداملارىن معنوى دونياسىينا و اوئلارىن اجتماعى و مدنى دە يېرلىينه بىديعى دىلەدە ياناشىر و او دە يېرلىرى مذاكرە ئەدىر. بودا اونو اىستەر اىستەر مز جمعىيەتىن گەرچەلىكلەرىنىه واران و انسانلىق دە يېرلىرىنى تعرىفلىھ يىن بىر يازىچى مۇوقۇنىنە گتىرىپ چىخارىر. اونون اثرلىرىنىدە شخصىتلىر اوخوجويا تانىشىدىر. اوئلارىن ھامىسى جمعىيەتىدە ياشاپىر؛ جمعىيەتىدە نفس آلىر؛ اوردا عؤمور سورور و اوردا دا اۋلۇر. بو شخصىت لە خىالى چەھمانلار يوخ، يازىچىشىن باجاريغى لە بىزىيم فيكريمىزدە، ذئھنەمیزدە جانلنانان، بىديعى لشن و عادى حىاتدا چوخدا نظرىمىزى اۋۇزونە جلب ائتمە يىن آداملاردىر. يازىچى بىز اوخوجولارى بىر داھا ھەر گۈن راستلاشىدىغىمىز بۇ عادى آداملارىن طالعى لە ماراقلاندىرىر؛ روحومۇزو اوئلارىن معنوياتىنىسا سارىبىر، قايدىلارىمىزى و انسانى حىس لەرىمىزى تلاطىمە گتىرىر و بىزى جمعىيەتىن بىر عضوى كىمى ھانكى بىر اجتماعى و انسانى مۇوقۇدە داياماغىيىمىزا گتىرىپ چىخارىر.

رقىيە خانىم كىبىرى اوخوجولارىنى اثىرىن چەھمانلارىللا بىر يېرە گتىرىمە بىي ياخشى باجارير. اوخوجو اۋۇزونو يارانان فضانىن اىچىنەدە و سانكى حادىشە لەرين ناظىرى

کیمی حیس ائدیر؛ گئت گئده یازیچینی و اثربن یارانمیش اولدوغونو اوندوور؛ یالنیز اثربن قهرمانلاری لا اونسیت قاتیر؛ اونلارلا آجی بیر، سئوینیر، سئویر و سئویلیر و یازیچی نین هارادا اولدوغونو آنلاماغادا بئله رغبت گؤسترمیر. بو اوندان ایره لى گلیرکى یازیچى اوز باجارىغى لا اوخوجوسونو اثربن شخصیت لرلە تك بوراخماقى و اونلارین آراسیندا ايلگى يار اتماقى و سونرا اوزونو ايتيرمه يى ياخشى باجارير. اوخوجوايسە اونون آرخاسىنجا يوخ، اثربن قهرمانلارينين آردینجا سورونور و اوزون زامان اونلارين طالع لرینه دوشونور.

سئویملی یازیچیمیزین باشقان بىر مىنتىكىلارلىق قابليتى ده اثرلریندە كى قهرمانلارين آراسیندا گئدن دانىشىقلارين دوغمالىغى دىر. بو دانىشىقلار ھر بىر كاراكتئرە اويغون ئىله دوغما، آخارلى، ھر بىر صىنى ليكىن اوزاق و ايناندىرىجى دىر كى سن دىالوگلارلا اثردە كى شخصىتلىرى ذئهنىنده جانلاندىرىماغا باشلاييرسان؛ اونلارا اوز ياخىتلارينا، تانىشىللارينا و ياخود ھندە وريندە ھر گون گۈردويون آداملارا اوخشاديرسان؛ اونلارلا ياخىنلىق دويورسان و دفعە لرلە اونلارى كوجە خىاباندا گۈردويونو و انسىت قاتديغىنى خاطيرلاييرسان.

٤. سوژئت چئشىدلېگى و قادىن وارلىغۇ:

رقىيە خانىم كىبىرى سوژئت قىتلىغىنidan اذىت چكمە بىن یازىچىلار سىراسىندا دىر. نىيە كى، او جمعىتىدە آنديغى ھر بىر آدىمى، گۈردويو ھر بىر حادىھ نى و بىر قادىن اولاراق اوز معنوباتىنىنى، روحيانىتىنى و كئچيردىگى اضطرابلىرىنى اثرلارينين آنا سوژئتتىنە چئويىرە بىلمە يى باجارير؛ اونلارلى فردى حىسىياتىنidan اوز اقلاشدىرىپ و عمومى لشدىرىر. بونا گۈرە ده اوخوجو او حاللارى ياشايىھ بىلە جە بىنە و ياخوددا اوز شخصى حياتىندا بىر زامانلار ياشادىغىننا اينانىر و اثرلە سېيخ ذئھنى باغلېلىق يارادا بىلير.

سوژئت چئشىدلېلىكىنە رغما، رقىيە خانىم كىبىرى نىن آنا سوژئتلىرىنىن بىرى قادىن وارلىغىنinin تارىخى طالعى دىر. بو طالعىن گۆزگۇسوندە یازىچى بوتون محرومىت لرى، شىددەت لرى، تحقىرلىرى ان ياخىن آداملارдан توتموش تا جمعىتە حاكم كسىلىميش قادىن وارلىغىننا قارشى مەدى دە يرسىزلىكلە كىمى، دو- ۴- دورو گؤسترمە يە چالىشىر. بعضا بۇ وارلىغىن داخىلى عالمىن، بعضا دە اشىك اوزونو قهرمانلارينين عادى دىالوگلارىندا بئله اوز اوخوجوسونا چاتدىرىر؛ بعضا دە

«کؤله» حئكايىه سىيندە اولدوغو كىمى تارىخى اوزلىشدىرىر؛ اوزونو تارىخلشدىرىر و قادىن وارلىغىنinin طالعىنى بوجونكى سىمادا بروزا ئئرمە يە و اوئۇ اوخوجوسونا تانىتدىرىمالغا جان آتىر؛ «مدوسا» رقىيە لشىر و «رقىب» مدوسالاشىر. بو پاندولىك دە بىشىك لىك لره واران يازىچى، دويونلارى آچماغا چالىشدىقجا الـ آياغينا دويونلە نن كندىرلىرىن شاهىدى اولور و قادىن وارلىغىنinin تارىخى طالعىنى بوتون دە بىشىكلە رغما، ھلە دە عىنى اوخشارلىقلاردان اذىت چكمە سىيندەن آجى يېر. بو اثردە اولدوغو كىمى «قمر» حئكايىه سىيندە دە «قمر» يەن و حتى «گوللو» نون آغرىلىلىكى نىن و ايرنچ قايداـ قانونلارىن اىچ اوزونون گۆسترىجىسىدیر. كىشى حاكىملىكى نىن معنوياتىندا قادىن و بشرىتىن علوپىك ذىرە سى سايىلان بوردادا يازىچى نىن معنوياتىندا قادىن و بشرىتىن علوپىك ذىرە سى باش قالدىرىر. بونا گۈرە دە، جمعىتىدە حؤكم سورە ن بىر چوخ گۈرچىلىك دە يېرىلىنىن ھلە دە دىرنەمە بىنه رغما، هاردا لازىم گۈرورسە بىر قايداـ قانونلارى پۇزماغا و قويولموش قاداگالارى آشىب كئچمە يە فرمان وئىر؛ كىشى يازىچىلارىمېزىن معىن ڏئەنى و تارىخى سېبىلار اوزره تانىمادىغى قادىن دونياسىنى و قادىن معنوياتىن بوتون اوئىمللى خىردا يقىلارى ايلە كاغادا گتىرمىكدىن چىكىنمير؛ چىركىنلىك لرى، زورا كىلىق لارى قىيىايىر و اوئىلارىن نە قىدە ر قادىن وارلىغىنا ضىيد اولدوغونو گۆسترىر.

سون سۆز:

«رقىيە خانىم كىيرى» چوخ آز بىر مدتىدە اوزون يارادىجىلىق يولو كئچمېش و بو يولدا اوغورلار قازانمىش صىنعتكاردىر. او بو گون تكىجە ایران آذربايچانىندا يىوخ، قونشو اولكە لرده و تورك دىللى ملت لر آراسىندا تانىنماغا و اوخونماغا باشلايىبىدىر؛ بىر چوخ ادبى يارىشلارين غالبى اولوب و مكافاتلار الدە ائتمىشدىر. آنچاق منجە اوئون ان بؤيووك غورور و ئىريجى اوغورو و مكافاتى بو گون الدە ائتدىكى اوخوجو سئوگىسى و مىللەت حؤرمىتى دىر. او بو گون خصوصىلە دە آذربايچان شەر ژانرىندا اوزونە مخصوص دست خطى و دئمە يە سۆز و اولان و چوخ اوخونان صىنعتكارلارىمېزىندايىر. سئويملى يازىچىمېزدا داها دادا يارادىجىلىق اوغورلارى، اوخوجو سئوگىسى و ملت حؤرمىتى آرزولايىرام.

«أويم»ين مداری

آینور زرینتاج

«أويم!» کوره بینى دیوارلارينا سؤیکە دىكجە سنى قىزدىران، كولكىن، ياغىشدان، گونشدن سىغىندىغىن، سئودىكلرىنى شكىللرىنى دوزدوپون، گونشىن هر سحر پنجرە دن شوعالارى ايلە سەنلەھ اويناشىب اوياندېرىدىغى مرھم ئىئر.

«أوبىن!» کوركلىنى سوپوق دیوارلارينا دايادىقجا جىيرلىنى ياندىران، نفسىنى اىچىنە چكدىكجە تەھالىغىنى درىندن آندىران، گۆزلىنى دىمير بارماقلارىندان حسر تله ماۋى سمايا زىللە يىب گونشىدە دوغمالارىنىن سىماسىنى آخтарدىغىن ياد مکان.

«رقىھ كېرىي» نىن ایرانىن آن بۇيۈك حبس خاناسى اولان آوبىنداھ جبس اولۇنماوش گنج قادىنин حياتىندان بىحث ائدن «أويم» كىتابىنى اوخودۇقجا، اويمىن اىچىنە منى تەھالىق پىرە سى بورويوردو، صحىفە لىردىن قادىنин اينىلىكلىرى، حىرىتى، چكدىگى ظلم بوتون بىنەمە هوپوردو، بعضاً ده اۋزوپۇمۇ اونون يېرىندا، زىندانىن ٿىن اورتاسىندا، سوپوق دۋىشمە اوزرىندە چىلىپاچ تصور ائدىرىدىم.

زىندان! تورپاق اوزرىندە متىن آددىملارارلا آياقلارا وورولان قاندالارىن مسکنى! زىندان! سرحدسىز اىدە آلا لا يارادىجىلىغىن تام عالى زىروه سىينىدە سوسدورولان اينسان سىلسىرى! زىندان! كۆلە ليگە آلىشمامايش آزاد روحاڭارىن بويوندورۇق آتىنا سالىندىغى قارا زىرزمى! و بو زىزىمىنىن تام اورتاسىندا ھەلە ئۇمرونۇن باھار چاغلارىندا، ياشىل چىنىلىكىلرددە سئۇگى چىپلىنگىلىنى اوچوردا جاق گنج بىر قادىن دىز اوسىتە چۈكۈپ، مەئىيف اثىرين قەھرمانىنىن بوتون خاطىرە لرىنى بىر زىندان اوتاغىنин هوجرە سىينە توپلايىب، اينسان تەھالىقدا داھا چوخ كىچىميشىنى آئىر، رقىھ نىن قەھرمانى اۋز سئچىمىنه، سىاپى اىدە لوگىياسىنا گۈرە حبس اولۇنان گنج قادىنديرى. آنجاق كىتابدا اونون سىاپىسى فعالىتىندا داھا چوخ، قارانلىق و سوپوق زىنداندا كىچىرىدىگى حىسلىرى عكس اولۇنوب، اىرده تائىرىلى مقامىلارдан بىرى چىراق، چۈرك و گۈزگۈنون قارشىلاشدىرىلىدىغى يېرىدىر. «گۈزگۈسۈز گۈنلەرنىن خاطىرەنى، اۇلۇھ قدر گۈزگۈيە آند اىچە جىك. گۈزگۈ چىراق كىمى يانماسا دا، چۈرك كىمى دوبورماسا دا، گۈزگۈدور. آچىق-آيدىن يالانچى دۇنيانىن دوشمنىدیر، اىچىنە نە باش وئىرىسى، اوزونە يانسىداجاق، گۈزگۈ چاتلایىب سىنيرسا، اونو دا اۋزوندە سىنەرىراجاق.

قارانليقدا قارانليق كيمى پارلا ياجاق، ايشيقدا ايشيق كيمى. سو كيمى صافدير، آيديندير
گوزگو»

عقيده سى اوغروندا موباريذه آپاران شخصلر هميشه گوزگوده كى عكسلرينى خاطيرلادىرلار. اونلار نئجه ديرلسە، عكسلرى ده اوچوردور. گوزگو بير سيمانى گؤستيرir. حقىقتى! محبوس قادىن آچ و قارانليقدا قالدىغى حالدا بير گوزگويه احتياج دوپور. بلکه اوزونون صافلىغىنى، بكارتىنى، لياقتىنى گۆز-گۆزه گۈرۈب توختاسىن دئىه. آنجاق قارانليق زىندان هوجره سىنده اونا اوزونو گۈستره جك هىچ بير شئى يوخدور. بو زامان او، سوپى خاطيرلايىر. كونجده كى اونىتازدا (توالت فرنگى) اولان سوپى. آخى سو دا شفافدیر. هر نە قدر بولتسا دا، او گۈستريلن هر بير شئى عكس ائتديرir. آنجاق قادىن يانيلير. بو سو سىستېمىن اوزو كيمى چىركابلىغى عكس ائتديرir. معده بولاتىسىندان دىكىسىنib كىارا چكىلىر. بىس قاشيق؟ مگر او، يىنكى يىتىكى قاشيقداكى عكسينه باخا يىلمزمى؟ يوخ، اونودوب. او آرتىق قابىنى قاشيق نظار تچىيە تحويل وئرىب...

«أئويم» يەن موثبت طرفى بير ده اوندادىر كى، قەرمانىميمىز تئز-تئز مطالعە ائتىيگى كىتابلارى خاطيرلايىر. ويكتور هوگودان، صمد بەرنگىدىن، ماكسىم گوركىدىن بنزتمە لر سوپىقدان تىترە بىرلىر. مؤلىف بو سطىپىلىرى گۆزل اىضاح ائدىر: «أۇزلوگو ده اوزو كيمى اوشويور. اوزو ايلە اىچ-ايچە يوماق كيمى توپراق ايى وئرن آدىالى (پتو) كوركلرىنىن باشينا چكىر. سوپىق اوزو ايلە اوزلوگونو بېرىلشدىرىپ. ايكىسى ده شاختادان دونوب سوسوبىلار».

«كىوت هامس» ونون «آجلىغ» يەنلى اوخوياندا دا عئىنى حىس لرى كىچىرمىشدىم. سانكى قەرمان من اوزوم ايدىم. دئىيرلر، ياخشى اثىرلر او اثرلردىر كى، سىنە قەرمانىنин حياتىنا هوپىدورور، اوخدوقجا اطرافىنداكى زامان دايائىر و سىنە زامانىن كىتابداكى حايىدە لرىن جريان ائتىيگى آن اولور. بير ده سون صحيفە ده سانكى رئالليغا قايدىرىسان. آما بئيووك تأثوراتلا، كىملىكىن دىيىشمىش، بئىوموش حالدا...

رقىيە كىبرى يە «أئويم» دە ياشانتىرىدىغى گونلر اوچون تشىكىورلر. هر گاه كى، رئال دا «أئوين» يەن ساكىنى اولماگى آرزولامازدىم

يازيلميش قورخوار

سعيد متين پور

رومانىن باشلانغىچىندا ايلك «نرىگىز» قوش قوووان اولور، رومانىنин سونوندا ايلك «نىلفر». بو آرادا يازى اولاراق روماندا يالىتىز بىر اولاي وار او دا نرىگىز ايله نىلفرىن دانىشدىقلارى و باشدان كىچيردىغى گونلر. اونلار ايسە باشلارىندا كىچنى بىر بىرىنە آنلاتدىقىدا بىز ده «قوشلار داھا قورخمورلار» كىتابىنин اوخوجولارى كىمى اونو اوخوموشوق.

اورتادا بىر باشقاسى دا وار او دا اونلارى يازان يازىچى، بىز اوج آدامى اوخوموشوق. بىر باخيمدان او ايکى آدام قورخولارىنى بىر بىرىنە دىدىكىدە يونگوللۇشىپلار. رومانىن سونوندا اوزلىرىنى بوشالتماغا يوخسا دىنيز تاپشىرماغا سويا گىرمىرلر. اونلار آرتىق اوچوش گوجو قازانميش بىر قوشما بنزه بىرلر. نرىگىز ايسە نىلفرى ائشىتىدىكىدە اوزۇنۇ اونودور، نىلفر ايسە يئنە سئۇھ بىلەميش كىمى گۇرونور: «آمااي.... بو اولدۇ اوچونجوسو. من بونلارى اوره بىمبىن هاراسىبىنا قويوم؟ هانسى ياراسىبىنا مەرمەن ئىلىبىم؟» (١٨٣-جى صىحيفە).

بو روماندا دېيىلىنلار يوخسا اوخوجونون باخىشىندا «يازيلمىش قورخوار» اۋنملى دىر و اونون اوچون ده اوخودوغونۇز بازىنин آدى سەنچىلىر. بىر ده بونون اوچونجۇ آدام يعنى يازىچى سۈز قونوسو اولور. بىزىم باخىشىمېزدا بىر سئوگىنى تىكىجە ايکى اينسانىن دابىشقلارىنى ياراتمىر، او دابىشقلارىن يازىسى و يازىچىسى دا او سئوگىنىن يارانماسىندا بىر يېرە بىيە لنىر.

بو يازىدا نە يازى ايله يازىچىنى آيیرىريق نە دە سئوگىنى آچىقلابىرىق. اولابىلر بى آداملارىن باشىندا گلن اولايلاردا سئوگى بى قدر دە گوجلو رول اوينامىايدى. رومانىن اورتالارىندا نىلفرىن آغزيندان بىر سۈز يازىلىر. او جومله لرى يازىمىزىن مركزى سەنچىرىكى: «اگر د لىج-دئشىيىن، أىرى-اویرون آر اولسما، بىر آز دا رنگ-روفون اولسما، بىرى تاپىلار آدامى گۆزە توتسۇن، الىنى باش-گۆزووه چكسىن، تومارلاسىن. آمما واى-واىلىدى اوركك اولاسان، باشىيوى قاچىرداسان، اوز داشىيوى اوز قاپىرقاوا چىرىپاسان، اوزو ده نىسوان طاي fasىندان اولاسان... اوندا زامان سىنى د لىج-دئشىج ائتمە سە دە، اطرافيىنداكى لار گلېب گئدىب چووالدىز باتىرا جاخلالار بىر الىن اولاجاخ، بىر ده ياماخ ويرماخ». (٧٣-جى صىحيفە)

رومانت دوغادا باشلانیر. اما اولابیلردى دوغا اولماسىن، بىر گمى نىن اوتاغى يوخسا خزر
قىراڭى يئرىنە آراز اوستوندە كئچن بىر اوچاغينى صندلى يا دا بىلە سوار گومروكىندن
كئچن بىر اوتوبيوسون اىچىندىن باشلانسىن. اما يئنە دوغا بو روماندا قالا باجاق ايدى.

روماندا اىچىندىن خبىرمىز اولان اىلىك كاراكتئر يعنى نرگىز، دوغادىلى ايلە دانىشىر
هم ده دوغال دانىشىر. «ياشام ايلە اولوم دوشونجه سى آراسىندا ايكى هاوالى
قالان» نرگىز اوزۇنۇن حاللارىنى دوغا ئىلمانلارى حركتى ايلە دىل حركتىنە چئويير.
بىر يئرده عىسى پىغمېرىن خاچلانماسىنى خاطىرلاسا دا يئنە او بىر شئى دىر، دىن
قوتسال تارىخىنەن آپرىلىپ ادبى تارىيخە گىرمىش. اونۇن ننجه اولوم نىشانە سى
اولابىلە جە گى بو سوپە دە گۈزە گلىرى و يازىچى يئنە تئز طبىعتە قابىدىر. بوتون
ماجرالار اما رومانىن اىلىكىن بولۇملارىندا طبىعت ايلە گۇروشمە دە تداعى اولۇر.
يازىچىنەن قلمىنە، اورتا ياشلارا دولمۇش بىر قادىن دا دونيايا بىتلە باخىر. اما
كىنجى بلكە دە يئنى يېتمە نىلفرە گلدىكىدە اونۇن تداعى لرى فرقلىنir. شىئىر يئنە
واردىرلار اما هلە اينسناندا بىزىمە مىش قىز اينسانلار ايلە ايلگىلىنىر، سئوگى
ايلە دانىشماپىلىر و اطرافىتاكى هر شئىدە بىر جان واردىر دىيە دوشونور. صاندىق
خاندان توت پالتارىخىنەن داتىئىل ياخاسىينا قدر.

رومانت زاهان باخىمەندا باشلاندىغى يئرده سونا گلىر اما كاراكتئرلىرىن بىئىنەنە،
كئچمىش كىچدىكىجە اوز اىچىندە تداعى لر قابىيىنە اوچوجۇوا آچىلىر. بونۇن اوچۇن
دە بولماجا فورمۇندا يوخ دوغال اينسان بىئىنە حركتىنە كىچمىشلار فرقلى زامانلارىندا
گزىب و رومان بىزى سونا قدر اوز و ايلە گتىرىر.

كتاب تارىخى بىر زمىنە دە يازىلىر اما گئرچەپى رومان كىمى گۈرونەمۇر. بىئىن
ايچىندە كئچن و ماجرالار تداعى لر ايچىندە آلتاتىلان بو رومانى روھىسىل بىر آتالىزە
تايپىشىرمائى دا چتىن دىر چونكۇ گئرچەك ايلە اينسان، بىر آن بىرىپىرىنەن آپرىلىماپىلىلار.
تۆپلۇمدان انتىگىلىنىب چوخ سوسىيال مجبورىتلىرى ياشايان كاراكتئرلىرى سونۇندا بىر
طبقە عضوو كىمى دە گۈزوكمورلار. بورادا نىلفرىن «نىسوان طایفاسى» سۈزۈ اورتا
قاپىولابىلر.

بىز قادىن ايلە اوز-اووه گلىرىك. بىر قادىن بلكە اوج قادىن بىرىپىرىلىرى ايلە
دانىشىب سونۇندا دا بىرلىشىرلار. اما بونىلار دوغال قادىنلاردىرلار. قادىن لىقلارينا بىر
شئى آرتىرمىرلار. ئىللە بونا گۈرە دە رومان نە قدر دە ئىمەنلىك بولۇمە يئرلىشىسە دە

بیر او قدر ده فلسفی اولاراق مانثرياليست توتومو واردير.

بو رومان ادبيات تاريخيچيسى و سوسيولوقالارى طرفيندن تورك ديلينى سئچديگى ايچين اوتم صاحيبى دير. اما يالشىز توركجه يازيل迪غى ايچين بو باخيمدان سؤزقونسو او لايلمۇز. بو روماندا توبلاخ، يوخسوللوق، ميللى كيملىك و سياسال توتوم دا سؤزقونسو دئييل. بلکه بير اينسانين معين بير تاريخىدە سئوگىسى و ايستگى ايله سؤزقونسو دور. بو تاريخ باشققا توبلاخ دا ياشانابىلرمىش گۈزە گليلر. اما يازىچى زامانين و تاريخين عكس ائتمە سيندە گوجلودور.

خوى لهجه سى ايله ادبى ديل باجاريقلا بيربيرينين يانينا اوتورو بىلار. ديل باخيمىندان اوج فرقلى زاماندا تورك ديلى عكس اولونور. بو زامانلارين هىر بيريندە توركجه فرقلى بير اوّزلىكىلرە مالىك ايمىش و فرقلى اوخوجويا گؤسترىلىر.

يازىچىنин كاراكتئرلىرى عادى اينسانلار دئيلامىشلار. گئنە نيلفرين ديلينىن: «بىزىم كىمى لىرين ناغىللارى اوج باشلى اولىور: آدام بالاسى كىمى باشلاپىرخ، اوپىرىسيلىرە تاي. آدام بالاسى كىمى باشا چاتىرىخ يئنە اوپىرىسيلىرە تاي. آمما باشلانىشان قورتولوش گىدىن يولو اوّزومۇز سىنچىخ. فرق بوراسىنداي». (116-جى صىحيفە). اما اونلار عادى اينسانلار كىمى گۈزە گليلر. اوخوجو رومانى اوخودوقدا عادى و هەچ بير زaman تانينمامىش بىريلرىنин ماجرالارينى اوخويورام كىمى دوشۇنور اما كاركتئر اوزونو فرقلى سانىر. يازىچىنин باخىشى آداملارين فرقلىدىرىمە سينە فرقلى دير. يازىچى اورتا طبقة ئىن ديلىندان اونلارين فرقلى لرىنىن ديلىندن يازىر. گەڭ نرگىز كىتابلارين ياندىرىلماسىندان كدرلىر و «نورالله خان» آدلۇ بىرى فيرقە چى ئىن بىنچ اندىب اولدۇرۇلمە سينە آغلابىر. يازىچى دا نورالله خان يىن نە قدر بؤيووك اولدوغون اوندا بىلە بير و اوز قاتىللارىلە نېتجە داوراندىغىنى.

بو رومان، اوّزلىكىجە اورتا مىينىف توركلىرىنى رومان صاحيبى بلکه بير ادبى اثر صاحيبى ائديب دير. آذربايجان ادبياتى آرتىق كند محيطلىرى و آلت صىينىفلار ياشايىشىنا باش چكمىش، اما ايندى بو ائرلە اورتا مىينىفين كېچىك كىتابخاناسىندا دا بير كىتاب آرتىرىلىپ. بو طبقة نى عكس ائدن يازى ديلى هله ده فارسجادىر. «رقىيە كىبىرى» نىن رومانىنин رقىبىسىز دامغاسى، گونئى آذربايجان دا ادبى قابىلتلارە مالىك اولان ايلك فئمىنيست رومان اولماسى دير. آذربايجان دا هله ده رومان بويومە مىش بير دورومدا ايلك كىتابلارين بىرى فئمىنيست ادبياتىندا انلماسى اوزۇ ده بىر بؤيووك حادىثە ساپىلابىلار.

«رقیه کبیری» ایله موصایبیه

۱- رقیه کبیری کیمدیر؟

فرهنگی بیر عایله نین بئشینجی قیزی، ۱۳۴۱ جی ایلده خوی شهریندە دوغولموش؛ ابتدایی دؤوره سینی آذرمیدخت، راهنمایی نی پژوهش و دیبرستانی ایراندخت مدرسه سیندە، اوخويوب باشا چاتیب. ۱۳۶۱ جی ایلده بهياری رشتە سیندە بیر ایلیک دؤرە کئچیریب، ۱۳۷۵ ده تبریز دانیشگاهیندا علوم آزمایشگاهی رشتە سیندە تحصیل آگیب، ۰۱ ایل سینا بیمارستانی نین مختلف درمانی بخش لریندە و ۰۲ ایل آزمایشگاهدا ايشله بیب، علوم پزشكی اداره سیندن تقاعده اولوب. اوتوز دؤرد ایلدير تبریزدە ياشايير، ایکي اوغلان آناسى و يازیچى دير.

۲- کئچن ایل «قوشلار داها قورخمورلار» و ایکى آى بوندان اونجه ده «مر آغاچینین كهربا گؤزلری» آدلی رومانيز ايشيق اوز و گۈروب. «قوشلار داها قورخمورلار» اثرينيز پىشه ورى دؤوروندە اوز وئرن حادىثە لر حاقدا. «مر آغاچى» ايسە يئنه سیاسى بير تئمه صاحبىدير. «ئوييم» رمانىزدا دا عينى وضعیت ايدى. دئملی سیاست رقیه کبیری نین اثرلرینين آيريلماز پارچاسى دير. ندن؟

هر ندن اوّل دئمه ليمكى «قوشلار داها قورخمورلار» رمانى تارىخي بير رمان دېبىل و پىشه ورى نين دؤوروندە اوز وئرن حادىثە لر اوستوندە زوم ائله مە بىب، آنجاق بو رمانين حادىثە لرى اوچ تارىخي بىستىدە، ۱۳۴۲-۱۳۴۳ کى پىشه ورى حکومتى زامانىندادا و ۱۳۵۷ انقلابىي دان سونرا و ايندىكى زاماندا اوز وئير و تارىخي حادىثە لر شخصىت لرین ياشايىشىنى چپ-چئوير ائله بير.

آمما سیاسى تئمه گلینجە، «عمران ملاھى» دئمیشکن، منیم سیاست ایله ایشیم يوخدو، سیاست اوز و گلیب بیزى تاپیر. ایران جماعتى ٤٠ ایله ياخیندیر سیاسى بير جامعه ده ياشابىر. سیاست تاكسى ده، چۈرك صفييندە، تويدا- قوناقلىقدا، ياسدا و... جماعتىن آياغى چاتان هر بير يئرە آددىم آددىما گلير. ٤٠ ایله ياخیندیر بو جماعت گىلابىه لرينى، انتقادلارينى، ناراضى ليقلارينى، راضى ليقلارينى بىلنجى مكانلاردا بىر بىرلرىتە دانىشىرلار. منجە بىلنجى بير جامعه ده ياشابيان بىر يازىچى بو تئمدن اوزاق قالا بىلمىز. قاباقجا دئىبىم كىمى منیم رمانلارىمدا اولكە ده اوز وئرن تارىخى- سیاسى حادىشە لر بىر بستردى و رمانين حادىشە لرى او بسترده اوز وئرير. مثلا «مر آغاجى» رمانىنین حادىشە لرى «نيواك» آديندا بىر اولكە ده و كودتا دؤولتى ياراتىغى بىر بسترده اوز وئرير. نيواك اولكە سى يالنیز متنىدە يارانمىش بىر اولكە دير، آمما دونيانيڭين بىر چوخ اولكە سينه ده بنزىلىبى وار. بو اولكە ده اوز وئرن تارىخى حادىشە سرهنگىن ياشابىش طرزىنى ده بىشمەكدىن علاوه، اونون بوتون وارلىغىنى، اوزلىكىله جىنسى ذاتقە سىنى دېيشىر و اينسانىن ضدىيتلى يۇئىلىرى اورتايما چىخىر.

«أوييم» رمانى دا اولكە نىن اوئمىلى بىر تارىخي بستریندە اوز وئرير. حتى يازديغىم علمى- تخيلى رمان «بيئردن اوجا تورپاق» يئنە ده اىكى فرقلى تقويمى زامانى وار. بو رمانىن اساس تئمى مىلاددان اوتجە ٢٠ ١١ ايل مىلاددان سونرا جاودانە لىك آختاران اينساندир. بورمان «گىل گميش» داستانى ايلە بىنامتنى مناسىبىتى وار.

٣- حئكايە لرينىزە گلینجە قادىن حقوقلىارينىن ايزى و قادىن ياشام طرزى داها قابارىق دير. بىر چوخ حئكايە لرينىزە تكجه حئكايە دئييەل ايجتيماعى شرایيطە اعتىراضىدир. بو حاقدانئجه دوشۇنورسوز؟

بىر يازىچى اولاراق منیم دغدغە ئام اينسان وارلىغى و اينسان حاقلارىدى. بىر قادىن يازىچى اولدوغوما گۈرە طبىعىدى قادىنلارين ياشام طرزى يازىلارىمدا قابارىق اولسون. بو اولكە نىن ادبىياتىندا ٤٠-٣٥ ايل بوندان اوله قدر قادىنلارين چوخ نازىل رولو وار ايدى. قادىننин فردىتى، باشارىغى، دوشۇنوجەسى، اجتماعى ياشابىشىدان ايز- توز

یوخ ایدى ادبياتدا. منجه يازيلاريمدا اجتماعى شراييده اعتراض، كاراكتىرلرين ياشايىش شراييدين و جايگاهىندان آسىلى اولور. متندىن قيراقدا، جامعه ده نابرابر شراييده ياشيان اوخوجو حئكايىه لerde اوزۇ و ياشايىشىنى ياخىن بىر وضعىت گۈردووندە، اوزۇنۇ كاراكتىر ايلە اوزىدش سانىر. (همذات پندارلىق ائلە بىر) آنچاق حئكايىه لرىم له قادىن لارين ياشايىشلارينىن گۈرونمىز اوزۇنۇن روايتچىسى اولماق سىۋىدىيىم ايشلەرن بىرىدىر. بلکە دە بىلەنج آلتىندا گلن بىر دىدغىھ دىر. بونونلا بئلە حئكايىه و رمانلاريمدا كىشى كاراكتىرلى دە آز دېيىل.

۴- يازيلارينىزىن دىگر آيرىلماز پارچاسى ائروتىك دىر. يازيلارينىز دا ائروتىزمە توخونماغىزىن سببى ندىر؟

منه گۈرە اروتىسم اينسانلارин ياشايىشىنىن گۆز اوونوندە اولمايان بىر بؤلۈمودور. آمما هنر و ادبياتدا بىر مكتب دىر. كۆك و يونان اسطوره لرىندن گلىر. «اورس» آدىلى بىر تانرى؛ يونان اسطوره لرىندە اروس، عشق تانريسى دىر. اوزو ده تنانه عشق لارين تانريسى. غرب ادبياتىندا عادى بىر مكتب كىمى بو مسئله يە ياتاشىرلار. آمما شرقە گلىنجە، بو مسئله فرق ئىلىر. اوزلilikلە عرف و دينى ايانچ لارين باخيمىندان بو مكتبه تابوكىمى ياناشىلىر. ۱۷ جى قرنده «مېكل آثر سىست» يەن كليسا ساسىنىن تاغىندا «آدمىن يارانىشى» آدىندا بىر هنرى شاھكار يارادىپ. آيا عربىان انسانلارى كليسانىن تاغىندا رسم انتىمە يى اوچۇن و يَا داود تندىسىنى ياراتماقى اوچۇن اونا غير اخلاقى بىر هنرمىن دئمك اوular؟

مگر حافظ ايلە سعدى نىن شعرلىيندە نظر بازلىق، شاھيد بازلىق بو شاعيرلرين غير اخلاقى باخىشلارى اولدوقلارىنىن نىشانەسى دىر؟ مگر نىظامى خسرو و شىرىن منظومە سىيندە عاشقانە رايىيە لرى توصىيف ائتمكىلە اخلاق قايدالاريندان كنارا چىخىپ؟ مولوى يە گلىنجە، مثنوى نىن بعضى حئكايىت لرىندە، او جوملە دن بىشىنچى دفتردە «كىنيزك و خر خاتون» حئكايىتىنده مگر غير اخلاقى بىر ماجرا روايت اولونور؟ البتە كى يوخ. اروتىسم مكتبى ادبيات و هنر ساحە سىيندە بىر وسیله دىر شخصىت لارىن و

حادیشە لرین، اجتماعی و انسانی مسئله لریتین نئجه لبینی آنلارماگا. منیم ده يازيلاريي مدا گۈرونن اروتيك نىشانە لر بو قايدادان استشنا دئىيل. يازيلاريي مددا عمدى حالدا بو مسئله يە ياناشميرام. نئجه کى «مر آغا جىينىن كەربا كۆزلىرى» رمانىندا اروتيك صحنه لرین يارانماسىينين اجتماعي و روانشناسى سېبلىرى وار.

منى اينجيدين مسئله بوردادى کى، هەچ كيم بير كىشى يازىچىدان سورشمۇر نىبىه يازيلاريندا اروتيك نىشانە لرى وار. يازىچى قادىن اولونجا چوخلارى اثرين آيرى عنصرلرینى گۈرمىزدن بو مسئله يە جىنتىتى ياناشىرلار. نظرلرینە گلىر عرفدن اوزاقدى بير قادىن يازىچى نىن يازيلاريندا اروتيك نىشانە لر گۈرونsson. من شخصا بو مسئله يە قارشىيام. بير يازىچى كىمى بوتون تکنيك لردن، ادبى مكتب لردن و روایتىن لازىمى اولدوغۇ عنصرلردن استفادە ائتمە يە حاقلى بىلىرم اوزومو.

٥- آذربايغان ادبىاتيندا چالىشقاڭ و تانىنميش يازارسىنىز. بو يولدا قارشىلاشدىغىنىز چتىنلىكلىرى حاقدا دانىشىن؟ دونيا و ايران ادبىاتى ايلە مقاييسە ده آذربايغان ادبىاتىنى نئجه گورورسونۇز؟

بىر قادىن يازىچىنин اوزىل و اجتماعى ياشايىشىندا چتىنلىك چوخدور، سايا گلمز. آمما ایران اولكە سىينىن دايىرە سىيندە، آذربايجانىن چاغداش ادبىاتى يىنى آياق توتموش بىر ادبىاتدىر. اوزىللىكىلە شر ادبىاتى تزە تزە دېرچلىر. گونو گوندن يازارلارين، كىتابلارين، روزنامە لرین ساپىسى آرتىر. يازىچىلاريمىز داها آرتىق روایت لرین تکنيك و قورولوشونا اوئىم وئرىرلىر. آمما او زاماندا قدر كى بو دىل مدرسه لرده تدرىس اولونمايىب، اولكە نىن رسمي دىلىنىن ادبىاتى كىمى گلىشە بىلمز. دىيە بىلرم آذربايغان توركىجە سى حوزە سىيندە چالىشانلارين ھامىسى شۇھەرت و آد- سان قازانماقى قىراغا قويوب، يالنىز اىچدىن جوشان اينانجلارينا گۈرە بو حوزە ده چالىشىرلار. اوغا گۈرە چوخ تئزدى آذربايجانىن شر ادبىاتىنى اولكە نىن رسمي دىلى و يا دونيا ادبىاتى ايلە توتوشدوراق.

٦- ايران و آذربايغان ادبىاتيندا قادىن يازار اولماغىن سىزە تحمىل ائتدىيغى

چتینلیکلر واردیر یوخسا شرایطی هر ایکی جینسه عینی گورورسونوز؟

آیری حوزه لر کیمی ادبیات حوزه سینده ده شرایط هر ایکی جینسه برابر دئیبل. بو اولکه ده مستقیل بیر قادین اولوب یاشاماچ چتین ایشدار، هاندا قالسین بیر مستقیل قادین یازیچی اولاسان. عايله، جامعه، قانون و عرف محدودیت لری ایله کنار گلمک چوخ داراحات ایش دئیبل. قادین یازیچیلارین چوخو یازیچی اولماغین اوغرونا چوخ شئی لر الدن وئربرلر. گاهدان الدن وئرديكلىينين وزنه سی، اله گتيرديكلىيندن داها دا آغىر اولور. بو نابرابرلیك لرين لاپ كيچيك نمونه سی سيزين اشاره اشديييز اثرلريمده اروتىسم نيشانه لريدىر. گاهدان ائله اولور بعضى ضيالي كىشى لريميز ده بير قادين یازیچىبا حق وئرمىرلر جينسييتىندن کنار، بير یازیچى كيمى اثرلريندە اروتىسم مكتىبىنە ياناشسىن.

۷- ايران آذربایجانىندا «رقىھ كېرى» بىرىنجى خانىم دير كى آذربایجان توركجه سينده حئكايە و رمان يازماغا باشلايىب. بوندان علاوه سون ايللرده چىن و اوزبکستان سفرنامە سی ايله اۆز آدىنى ايلك سفرنامە يازان قادين كيمى ده ثبت ائدیب. سفرنامە لريز حاقدا بىزە دانىشىن.

گزىب گۈرمك سئودىيەم ايشلردىن بيريدىر. يونان، هيندوستان و بير چوخ اولکه نى فرقلى نىدلرە گۈرە گزىب گۈرمك آرزولارىمداندىر. يونان غرب فلسفة سينين و هيندوستان ايله چىن شرق فلسفة سينين دوغوم يئرى اولدوغونا گۈرە، سمرقند- بخارا داتارixin بير زامانى بو اولکه نىن بير پارچاسى اولوب، اوستە ليك تيموري لردىن قالميش هنرلىرى ياخىندان گۈرمك آرزولارىمدان ايدى. بولمورۇم نه واخت يونان و هندوستان سفرى قىسمت اولاچاق آمما چىن ايله اوزبكيستان سفرلىرىندن چوخلو تجربە لر قازاندىم. سفر سيراسىندا گزىب، گۈردوكلرىمى و اوزل فيكىرلىمى يازماغا چالىشىم، حاصىلى ایکى سفرنامە اولدو.

۸- آذربایجاندا قادينلارين وضعىتىنى نئجه گورورسونوز؟ سىزجە حالى

حاضرده آذربایجان قادینین آن اساس پرابلمی ندیر؟

آذربایجان قادینلارینین پرابلمی اولکه نین آیری قادینلارینین پرابلمیندن آیری دئیبل.
آذربایجان قادینی دا اولکه نین آیری قادینلاری کیمی قانون مقابیلینده يالنیز ماندیقلارا
رای سالاندا کامیل بیر وطنداش ساپیلیر. آذربایجان قادینی دا اولکه نین باشا بشینداقی
قادینلار کیمی اینسانی حاقلارا و برابر «وطنداشلىق حاققىن» چاتماغا لايىقدىر.

۹- رقىه كېرىي نين يازىلاريندا اوژونه مخصوص دىلى، مخصوص اىصطيلاح
لار و تعبيەرلرى وار. بىر سира اوخوجولار اوچون بو دىلى باشا دوشىك چتىن
اولسا دا بىر چوخ اوخوجو اوچون بو دىل فولكلورىك سايىلىب، سئوپىلىب و
منىمىسىلە نىر. يازىلارينىزدا اولان دىل حاقدانىجە دوشۇنۇرسوز؟

منه گۈرە يازى دىلىم فولكلورىك بىر دىل دئىبل. بلکە يازىلاريمىن بىر چوخوندا ائل
مثل لرى و فولكولور عنصرلرى استفادە ئىله مك سبب اولور، بئلە نظرە گلسىن. منيم
ددغە لەيمىن بىرى- البتە اثرين امكانيينا گۈرە- داها مرسوم اولمايان عنعنە لرى،
آذربایجان جغرافياسىنداقى مكانلارى، دېلىرى رمانلاريمدا و حئكايە لەيمىدە روایت ائدىب،
شفاهى ادبياتىمىزى مكتوب صورتە چئۈرىپ، قوروماقدىر. نمونە اوچون «قوشلار داها
قورخمور» رمانىمدا چالىشمىشام دوغولدوغوم شهر، خوى شەھرىنە ادبى بىر كىملىك
ۋئىپ، بو شەھرى دە رمان شەھىلرینين لىستىنە داخىل ائدىم. دۇنيا ادبىياتىندا مكانلارин
اونملى روللارى وار. شخصىت لە مكانلاردا و مكانلارا حاكىم اولان كولتورىن و اوز وئىرن
حادىشە لەردىن وجودا گلىر. يوخس رمانلاريمىن و حئكايە لەيمىن ھېچ بىريسىنinin مضمۇنۇ
فولكلورىك بىر مضمۇن دئىبل. اوستە لىك دىالوگلاردا آذربایجان دىلىنinin فرقلى لهجه
لەرىندىن، فرقلى صىنف لەين آرگو سۆزلىرىنى دە استفادە ائدىرم، من تكىنك، فرم و
قورولوشاش چوخ اونم وئىررم، اوندان علاوه سون ايللارده «زىرار ژىنت» يىن بىنامتنىت
نظريە سى دقتىمى چكىر. بىنامتنى اثرلار ياراتماغا علاقەم وار. نمونە اوچون يئردىن اوجا
توريپاق رمانىم «گىل گميش» داستانى ايله بىنامتنى مناسىبىتى وار. يالنیز رماندا دئىبل،
حئكايە لەيمىدە بئلە بو ايشدن چكىنمىرم، «دىلىم آچىلىر» حئكايە سى فولكلورىك

«آه ناغىلى ايلە» و «بىل كۈلگە لرىينىن قارالتىلارى» ساعدى نىن «بىل عزالىلارى» اثرى ايلە بىنامتنى مناسىبىتى وار. بئله يازىلارىم آر دېيىل. هر حالدا گئنە دە قالىب اوخوجو يازىلارىمى نىچە تاوىيل ائله سىن.

۱۰- هانسى اثرينىزى داها چوخ سئۇيرسىنىز؟
بىلىرم ياراتدىقلارىمىن آراسىندا فرق وار. آمما من خوشلامىرام اونلارى بىرىپىرىندن سىچىپم.

۱۱- چاپ سىراسىندا اولان اثرلر يز حاقدا دانىشىن؟
«آجلىق باراتاسى» رمانى باشا چاتىپ. هله ليك هەچ بىر ناشىرە تاپشىرما مىشام. ايندى «ائندىم بولاق باشىنا» آدلى بىر كىتابى، يايلاق سفرىندن يازدىغىم يازىلارى قورتارماقدايم، بىش گۈنلوك بىر سفر؛ بۇ مصور اثردە مدرن دونيانيڭ تاثىرىنى شاهسىون عايلە لرىيندە بۇ جمعىتىن قادىنلارىنىن واقعى چتىن ياشابىشلارىنىن بىر گوشە سىنى گۆستەرمە يە چالىشمىشام. آرا- سىرا قىىسىسا حىتكا يە لر دە يازىرام. آنجاق يازماقدان چوخ زامانىمى اوخوماغا صرف ائلىرم.

سوروشمىدىغىمېز بىر سوال وارسا بويورون.
ساغ اولون. «آذفەنە» سايىتندان تشكۈر ائدىپ، فعالىت لرىيندە اوغۇرلار دىلە بىر،

نگاهی به رمان

«چشمهاي كهربائي درخت مر»

سودابه تقى زاده زنوز

داستان از اين قرار است که کودتايی در پايتخت کشور نیواک روی می دهد. بر خلاف سایر کودتاهاي روی داده در جهان که معمولاً در تاریکی شب انجام می گيرد، با تدبیر دلال که خود از نزديکان رهبر حکومت ساقط شده بود، و اکنون از سران کودتا می باشد، کودتاگردنان در روز روشن مخالفین خود را دستگیر و زنداني می کنند. با تدبیر دلال قانونی تازه وضع می شود که بر اساس آن زنان باید به مج پای خود زنگوله بینند و مردان سمبول ترازو به سینه ی لباسشان بچسبانند. اين قانون شامل تمام شهروندان و توريست هايي می شود که وارد نیواک می شوند. بر طبق اين قانون زنان سرپرست خانواده باید همزمان هر دو سمبول را بر سینه و مج پای خود داشته باشند. دلال، سرهنگی را مامور اعدام مخالفین می کند. سرهنگ بنابه دلایلی مجبور می شود پیشنهاد دلال را قبول کند. علاوه از مجبوریت، تحقیق درباره ی زندگی جladan و مسئله ی شرّ از دیرباز مورد علاقه هر سرهنگ می باشد. حتی سالها قبل کتابی درباره ی طریقه ی اعدام در شرق و غرب به چاپ رسانده است.

او در کشمکشی درونی به انجام وظیفه خود می پردازد، رودر رویی مستقیم سرهنگ با عملی به نام اعدام و کشمکش درونی او باعث تغییراتی در ذاته ی جنسی سرهنگ می شود. همسر سرهنگ که پیشتر از سردمزاجی همسرش ناراحت بود این بار در حیرت از نيازهای سرکش سرهنگ به دنبال دليل می گردد. و بعد از یافتن جواب اين تغيير، در يك انفاق دچار مرگ مغزي می شود تا موقعتا راز اعدام های سرهنگ تا روزی که با يكى از محکومین به اعدامش رو به رو نشده بر ملانشود! محکومی که از قضا برادر طيب، مهمترین شخصی است که سرهنگ از بر ملا شدن را زنش پيش او ابا دارد!

همانطور که می بینید داستان ۴ شخصیت برجسته دارد؛ سرهنگ، طیب، زن سرهنگ و دلال. از شخصیت اول رمان، که سرهنگ می باشد شروع می کنم، سرهنگ در محور تمام حوادث رمان قرار دارد. مردی که بی هیچ شرمندگی بی خود را «جلاد» معرفی می کند، و به باور او جladan بودن نیز نوعی شغل محسوب می شود. شخصی که از سوی دلال منسوب شده است تا مراسم اعدام محکومین بدون هرج و مرج و با رعایت تمام ضوابط

قانونی انجام شود. قبل از منسوبیت سرهنگ به این شغل اعدام مخالفان توسط گروهی از کودتاچیان که دوره‌ی نظام ندیده بودند، انجام می‌گرفت. سرهنگ که مردی است آموزش دیده و با تجربه، با شیوه‌ی مخصوص خود به امور اعدام در حکومت کودتا سروسامان می‌دهد. هر چند سرهنگ فردی منزوی، گوشه‌گیر، کم حرف، سردمزاج و خونسرد است اما دلال تصور می‌کند او رفتارهای سادیستیک دارد!

سراغ زن سرهنگ می‌رویم؛ زنی که مجله‌مد می‌خواند، حسودی کفترهای گرانقیمت سرهنگ را می‌کند، ساعت‌ها جلوی آینه می‌ایستد و از بدن خود لذت می‌برد و با توسل به «بادی لنگوییج، body language» تلاش دارد نظر همسر سردمزاجش را به خودش جلب کند.

طیب، زنی است خود ساخته و با اراده. از وقتی شوهرش مردۀ مسئولیت زندگی را بر عهد گرفته، با ماشینی که از شوهرش به ارث رسیده زندگی خود و فرزندانش را می‌گذراند، تنها زنی است که به قهوه خانه‌ی کفتربازان رفت و آمد می‌کند.

دلال، شخصیتی است فرصت طلب، که با براندازی حکومت قبلی روی کار آمده و در راس قدرت قرار گرفته است. رانت خوار است از قانونی که وضع کرده سؤاستفاده‌ی اقتصادی می‌برد. سود سرشاری از کارخانه‌های زنگوله سازی و سمبل ترازو به جیب می‌زند. قاتل و سفیر سابق را با یک دیده می‌نگرد. برای او مخالف، مخالف است و باید حذف شود!

اما قضیه‌به این سادگی‌ها هم نیست و این تنها لایه‌ی رویی حوادث رمان و شخصیت هاست. باید یک بار دیگر از اول شخصیت‌ها مرور کنیم.

سرهنگ، مردی که مجبور شده مسئولیت جوخه اعدام را بر عهده بگیرد، سعی می‌کند حقوق انسانی محکومین را حتی در مقابل جوخه‌ی اعدام رعایت کند و شیوه‌ی اعدام هر محکوم مناسب با شخصیت اجتماعی محکوم باشد. معتقد است محکوم کردن و اجرای جزای محکومیت دو مقوله‌ی متفاوت است. سعی می‌کند به خواسته‌ی محکومین جامه عمل بپوشاند و با محکومین به احترام رفتار کند. هر چند او دغدغه‌ی چگونه مردن محکومین و عکس العمل جlad را که خودش باشد، در حین عمل مرگ دارد، اما راقیق القلب نیز هست و تاب دیدن اجرای حکم را ندارد، به موقع شلیک جوخه‌ی آتش چشم

های خود را می بندند و بعد از هر اعدام کشمکشی ذهنی در او آغاز می شود و رفتارهایی متفاوت از قبل از او سر می زند.

سرهنگ علی رغم اینکه به اجبار پدر مجبور به ازدواج با دختر عمومی خود شده ولی تنها به حکم وظیفه با همسرش همبستر می شود و به او احترام می گذارد. مردی که خود را در سراسر رمان «جلاد» معرفی می کند برای همسرش وجودی مستقل و «حق تسلط بر بدن» قائل است و خود را مالک همسرش نمی داند. او حتی بعد از مرگ مغزی همسر خود هم در بخشیدن اعضاء بدن او در کشمکشی عمیق به سر می برد.

زن سرهنگ، زنی که با تمام حسادت های زنانه اش به حریم خصوصی همسرش احترام می گذارد. و علی رغم سردمزاجی و علاقه ای عاشقانه ای همسرش به کفترهایش، خلوت و تنها ای او را به هم نمی زند و در کارهای او دخلالت نمی کند.

طیب، او که در شهر «نیواک» بر طبق قانون «زن ها باید به پای خود زنگوله ببندند» مجبور است به پای خود «زنگوله» ببندد. در عین حال به خاطر اینکه همسرش فوت کرده مجبور است بر طبق قانون «مرد ها باید به سینه ای خود سمبل ترازو بچسبانند» به سینه اش نیز سمبل ترازو می چسباند. او زنی صمیمی و مهربان است که چشم هایی به رنگ کهربا دارد. اما چرا رنگ چشم های طیب هم مانند درخت مُر کهربایی است؟! این را در ادامه داستان خواهیم فهمید.

دلال، یک روتورین شخصیت داستان! او روی دیگری ندارد. از آغاز تا پایان داستان خود خودش هست، دلالی تمام عیار، آن طور که باید باشد. مردی که برایش پول حرف اول و آخر را می زند. این کلیتی از رمان و شخصیت های اصلی آن است. آنچه که من آن را صورت مسأله می نامم؛ اما اصل داستان چیز دیگرست، داستان از اول تا پایان روی یک پاشنه می چرخد؛ روی مفهوم شرّا کافه ای که سرهنگ در آن کتاب می خواند، کفترهایی که سرگرمی عمدۀ مردم شهر است، درختی که محروم اسرار سرهنگ است و شاهد و ناظر همه ای آن چیزیست که اتفاق می افتد، کشمکشی که از آغاز تا پایان داستان خود را گاه با نیازهای سرکش نسبت به همسر، گاه با رفتن به نجیب خانه ای به نام پیگال که نقشه ای هوایی اش به ماكتی از کشور نیواک می ماند.

جلاد بودن «یا» احترام به محکومین، اگوآگر بودن «یا» احترام به حریم خصوصی،

صمیمی و مهربان بودن با چشمها که باید «یا» دو شادو ش مردان کار کردن و با مردها نشست و برخاست داشتن. این داستان پر است از «یا» ها. اینطور بودن «یا» آنطور شدن؛ خیر «یا» شر؛ این، «یا» آن.

کل این داستان بر روی این «یا» هامی چرخد، به دنبال خیری میان شر و یا بلعکس، شری میان خیر. هیچ قطعیتی وجود ندارد! همه چیز یک «یا» دارد، موقعیتی که اگر طور دیگری بود اتفاق دیگری هم رخ می داد. دلالی که می توانست جایش با «دریادار» محکوم عوض شود، زنی که می توانست به جای وقت صرف کردن جلوی آینه و عشهه گری طور دیگری همسرش را عاشق خود کند، پدری که اگر به جای پسرش تصمیم نمی گرفت شاید سرنوشت دیگری در انتظار پسرش بود، زنی که در نجیب خانه اگر شیوه همسر سرهنگ نبود می توانست نیازهای سرکش او را آرام کند و «اگر» «شاید» «اما»، «یا». هرچه که هست نسبیت است. حتی بر سر خود مفهوم شر، اما شر مطلق کیست؟! هیچ شر مطلق وجود ندارد. تنها قطعیتی که وجود دارد این هست: «هر جا که پای پول در میان باشد سر و کله شر هم پیدا می شود». این تنها قطعیت موجود در این اثر است.

یک بار دیگر به اول داستان بر می گردیم. فضای از شخصیت ها و انسان ها خالی می کنیم؛ آنچه که می ماند خود داستان دیگری است.

شهری به اسم «نیواک»، نجیب خانه ای به نام «پیگال»، «زنگوله» و «ترزاو» کافه های کفتر بازها، میدان اعدام، حیاتی با درخت مُر که سراپا چشم است، می بیند و می شنود! «نیواک» شهری که بعد از سرنگونی حکومت قبلی به دست دلال ها افتاده، «اقتصاد» حرف اول و آخر را در این شهر می زند، فضای ایجاد شده در این شهر خوانده را به فضای حکومت های سرمایه داری می برد. اما همین که از شهر کنده می شوی و با سرهنگ وارد آلاچیقی می شوی که درست روبروی درخت مُر قرار دارد همه چیز به یکباره عوض می شود.

قدرتی مافوق در قالب یک درخت با چشم های که باید که اتفاقا درخت محلی «نیواک» هم نیست شاهد و ناظر خود واقعی تو می شود. اما راستی چرا «درخت مُر» درخت محلی «نیواک» نیست؟ شاید بتوان اصلی ترین دلیل آن را نشان دادن همین تفاوت

بین دنیای درونی و بیرونی آدمها دانست! درختی که اگر متعلق به «نیواک» بود شاید دیگر چشمها بی به رنگ کهربا نداشت! کهربا رنگ واقعیت و دنیای درونی آدمهاست، دنیای بی غل و غش و بی پرده.

درخت مُرّ با چشمها بی کهربایی در واقع خود واقعی سر亨گ است. این درخت که در پایان داستان در چشم های صمیمی و مهریان «طیب» تبلور پیدا می کند نماد خود واقعی آدمهاست، دنیای زیبا اما تلخ! دنیای آدمها بی که دیگر ماسکی به صورت ندارند، «درخت مُرّ» در واقع نماد صداقت و تقابل و تضاد انسانی است، چیزی که علاوه از سر亨گ به وفور در طیب نیز یافت می شود. به همین سبب چشمها طیب مثل چشم های درخت مُرّ کهربایی است! طیب نماد افرادیست که فراتر از مرزهای جنسیتی و خط کشی های عرفی نه مرد هستند و نه زن، بلکه انسان اند!

اما «پیگال» کجاست؟ «پیگال» برای خودش دنیای مجازی است. جایی مستقل از «نیواک» و در عین حال در درون «نیواک». جایی که به خاطر فعالیتش به «نیواک» مالیات پرداخت می کند و در عین حال برای خود نقشه و محدوده‌ی مجازی دارد. «پیگال» محل خالی شدن است، جایی که می توانی در آن از طغیان ها و عقده ها و نارضایتی های درونی خالی شوی، اما به چه قیمتی؟ خالی شدن در «پیگال» هزینه های خودش را دارد! میدان اعدام؛ این میدان محل مرگ محکومین نیست، مرگ در این داستان پایان زندگی در نظر گرفته نشده، بلکه بخشی از زندگی به تصور کشیده شده است. محکومینی که با مرگ خود زندگی می کنند، دانشجویانی که مارش می خوانند، «رییس پیگال» که در هنگام اعدام سیگاری روشن می کند، دانشجوی جوان کم ظرفیتی که برای زندگی اش التماس می کند، «دریاداری» که فانتزی مرگ در میان دریا را دارد، مرگ همه‌ی آنها به عنوان بخشی از زندگی انسانی است. عکس العمل محکومین در برابر مرگ در این میدان خود به عنوان یک سبک زندگی در نظر گرفته شده است.

«زنگوله» و «ترازو»، نمادهای تحمیل شده‌ی قانونی و شاید ماسک های زده شده بر چهره‌ی انسان هاست. افرادی که خواسته یا ناخواسته اسیر جبریات زندگی می شوند. عادات و افکار غلطی که انسان ها را به غل و زنجیر می کشد. حال حق انتخاب با توست، یا وارد اجتماع نشو یا «زنگوله» بیندا!

نبستن «زنگوله» و نجس‌باندن سمبل «ترازو» مستلزم کنده شدن تو از عادات جامعه است. آن بیرون مردم تو را با «زنگوله» و «ترازو» می‌پذیرند. هرچه این زنگوله‌ها و ترازوها پر زرق و برق تر مقبولیت تو در جامعه نیواک وار هم بیشتر! قابل لمس ترین بخش داستان برای خواننده دقیقا همین دو مفهوم است، «زنگوله» و «ترازو»! آنچه که ما هم وقتی به دنیای بیرونی و اجتماع عالم می‌گذاریم مجبور به استفاده از آنیم. «زنگوله» و «ترازو» های ما از نوع پوشش و صحبت کردن و غذا خوردن و نشست و برخاست هایمان، تانگرشن و جهان بینی ما را شامل می‌شود. هر چه بیشتر تابع این زنگوله‌ها باشی همان قدر محبوبیت کذاشی ات هم بیشتر می‌شود! اما این مساله باز هم روی دیگری دارد، همانند طیب که مجبوری هر دوی این نقش‌ها را همزمان بازی کنی! هم مرد باشی و هم زن، نه مرد باشی و نه زن!

و کافه‌ی کفترباوها؛ جایی که تو را به دور از همه‌ی این کش و قوس‌ها به خود زندگی! وصل می‌کند، چهره‌ی ساده و بی آلایش زندگی!

در فضایی همچون فضای نیواک انسان‌هایی دو پهلو رشد می‌کنند، با خود درگیر می‌شوند، به جنگ با تمایلات خود می‌روند، مبارزه می‌کنند، شکست می‌خورند، التماس می‌کنند، سربلند بیرون می‌آیند و این خاصیت زندگی کردن در «نیواک» است. اما همین که تنها می‌شوند، ماسک‌های خود را کنار می‌گذارند، به آنچه که می‌توانستند باشند و نشندند فکر می‌کنند.

اما چیزی که در این میان به سرتاسر رمان سایه‌ای انداخته «غیریزه» است، با وجود همه‌ی اینها به یاد داشته باشید که در نهایت غریزه‌ی اصلی کار خودش را خواهد کرد! رمان «مر آگاجینین کهربا گوزلری» زندگی تک تک ماست، سرهنگ و زن سرهنگ و دلال و طیب شخصیت‌های جدا از هم و متفاوتی نیستند، همه و همه‌ی این شخصیت‌ها در درون ماست، زنگوله و ترازو از پای و سینه‌ی ما آویزان شده، نیواک جای غریبی نیست، کافی است پایت را از در خانه بیرون بگذاری. بارها طیب شده ایم، بارها دلال وار تصمیم گرفته ایم، بارها با سرهنگ درونمان دست به یقه شده ایم، بارها گذراند به پیگال افتاده است... در نهایت بستگی به این داشته که در کدام پیچ زندگی قرار گرفته باشیم. خلاصه بگوییم، این اثر رمانی نیست که تنها برای تفتن و پر کردن وقت فراغت خوانده شود.

رمانها، حکایه‌ها و یادداشت‌های خانم کبیری از جمله یادداشت «جنس دوم کدام چغرافیا» از ایشان، تأکید بر جریانی است که از دهه نود به بعد در آمریکا و اروپا مورد مطالعات گستردگی قرار گرفته و از دل آن مهمترین نقد فمینیسم بیرون آمده که نام اینترسکشنالیتی به خود گرفته است. نکته‌ی جالب آنچاست که نویسنده به درستی مسئله هویت‌های درهم تنیده را در این آثار بومی سازی کرده است.

در آثار ای نویسنده نشان داده شده است که امروزه این امر که تبعیض می‌تواند بر مبنای بیش از یک زمینه اتفاق بیفتد، یک امر شناخته شده است. فردی که به خاطر نژادش مورد تبعیض است، ممکن است از تبعیض بر مبنای جنسیش، گرایش جنسی اش، مذهب یا اعتقادش، سن یا معلولیت نیز رنج ببرد. چنین تبعیضی می‌تواند تبعیض های متراکمی را ایجاد کند. بنابراین، زنان اقلیت‌های قومی، زنان کهنسال، زنان سیاه پوست و زنان معلول در بین بیشترین گروه‌های آسیب‌پذیر هستند. چنین تبعیض انباشتهایی، توسط همجنس گرایان متعلق به اقلیت‌های قومی، مردم سیاه پوست، کودکان گروه‌های اقلیت یا مردم ناتوان پیر نیز تجربه می‌شود. در چند سال گذشته موضوع تبعیض در بیش از یک زمینه به صورت گستردگی در تئوری جامعه شناسی حقوقی به عنوان مفهوم اینترسکشنالیتی مورد بحث واقع شده است. اگرچه اینترسکشنالیتی ریشه در حقوق دارد اما به سرعت به مفهومی تبدیل شد که در مطالعات زنان به عنوان علم میان رشته‌ای میان مطالعات فرهنگی، علوم سیاسی و اقتصادی و به صورت کمتر در حقوق استفاده شد. اگرچه این مفهوم در ابتدا باهدف گسترش حقوق و سیاست بهتر به کارگرفته شد اما خیلی سریع به سایر رشته‌ها گسترش یافت و در تئوری اجتماعی پست مدرنیسم استفاده زیادی شد تا بیشتر از آنکه سیاست‌های هویتی را نقد کند به تئوریزه کردن هویت پردازد. لذا اینترسکشنالیتی به عنوان یک عمل برای رسیدن به تغییر مناسب با پژوهش‌های جامعه شناسی حقوقی مسلط شد.

تئوری اینترسکشنالیتی مدرن نهایتاً رویکرد انتقادی به خود گرفت که به عنوان ابزار بازیگری هویت به جای کاویدن پتانسیل حقوق برای غلبه بر وضعیت تبعیض، بر روی حقوق تمرکز کرد. «کوناغان» می‌گوید: «در زمینه حقوق است که - به عنوان جنبه ایجابی هویت- تئوری اینترسکشنالیتی مدرن اتفاق میافتد».

بیست سال بعد از این شناسایی عمومی، مفهوم اینترسکشنالیتی در میان محققان دیگر نیز گسترش یافت و به صورت یک مجموعه جامعه شناسی حقوقی با نام اینترسکشنالیتی و فراتر منتشر شد. مفهوم اینترسکشنالیتی مورد انتقاد قرار گرفت به این دلیل که بسیار پیچیده است تا راهنمایی در موضوعات عملی ارائه دهد. یا مثلاً در آنگلاساکسون ریشه عمیق دارد تا کاربرد آن در اروپای قاره‌ای - می‌تواند به نظام حقوقی ما نیز تعییم داده شود که این مفهوم در ایران کاربرد ندارد - اما اینترسکشنالیتی به عنوان یک مفهوم می‌تواند در موارد تبعیض های اینترسکشن بین جنسیت، نژاد، معلولیت، قومیت، مذهب و... به کار گرفته شده و باعث گسترش عدالت اجتماعی شود. درواقع، شواهد نشان میدهد که دادگاهها به حد کافی با پرونده های تبعیض چندگانه سروکار دارند. جنبه عملی اینترسکشنالیتی بیشتر توسط نهادهای سازمان ملل و اتحادیه اروپا گسترش یافت اما آنها معمولاً از اصطلاح تبعیض چندگانه استفاده میکردند که پوششی برای انواع مختلف تبعیض با بیش از یک زمینه بود.

اما یک ترمینولوژی واحد مقرر نه در نظام حقوقی و نه در ادبیات وجود ندارد بلکه سه شیوه مختلف وجود دارد که تبعیض خود را بروز میدهد. اولی زمانی است که یک فرد از تبعیض در زمینه های مختلف در موقعیتهای جداگانه رنج می‌برد. اینگونه تبعیض را میتوان «تبعیض چندگانه متوالی»^۱ نام برد. اصطلاح تبعیض چندگانه یک مفهوم ریاضی است که تبعیض ها را جمع می‌زند که مغایر با پیچیدگی واقعیت های اجتماعی است و از گرایشی حمایت میکند که جدایی مجراهای تبعیض را فرض میگیرد که درواقع متقاطع هستند.

دومی، زمانی اتفاق می‌افتد که فرد در یک موقعیت مشابه در تبعیض است اما از دو مسیر مختلف. برای مثال، یک زن همجنس گرا می‌تواند ادعا کند که آزار می‌بیند هم

۱ . sequential multiple discrimination

به خاطر اینکه او یک زن است و هم یک همجنسگرا است. چنین تبعیضی را می‌توان «افزاینده»² نامید که هر کدام از نوع تبعیض می‌تواند جداگانه اثبات شود. سومین ظهور تبعیض جایی است که تبعیض به صورت ساده از جمع شدن دو منبع تبعیض تشکیل نمی‌شود. نتیجه از نظر کیفی متفاوت است یا همانگونه که «کرنشاو» می‌گوید «همکاری کننده»³ است. برای مثال، زنان سیاه ممکن است تبعیضی را تجربه کنند که کیفیت آن متفاوت از تجربه زنان سفید یا مردان سیاه است. زنان سیاه برخی تجارب مشترک با هردوی آنها را دارند اما همچنان در برخی جنبه‌های مهم متفاوتند. بنابراین، زمانی که زنان سفید قربانی تبعیض جنسیتی هستند ممکن است منفعت برنده‌گان یا حتی مرتكبان راسیسم باشند. در مقابل، مردان سیاهی که ممکن است نژادپرستی را تجربه کنند اما سودکننده‌گان و همکاری کننده‌گان سکسیسم هستند. چنین نوع تبعیضی موضوع بحث ماست که معمولاً با عنوان تبعیض اینترسکشنال نام برده می‌شود.

هر دو نوع تبعیض ترتیبی و تبعیض چندگانه جمع شونده می‌توانند با چارچوب حقوقی موجود سروکار داشته باشند. هر تبعیضی در صورتی که یک مبنای داشته باشد در نظام حقوقی مورد توجه قرار گرفته است. تبعیض اینترسکشنال به خاطر ماهیت اشتراک مساعی آن بسیار چالش برانگیز است. به نظر می‌رسد هر دو مبنای آن تبعیض آمیز نباشد زیرا زنان سفید در وضعیت مساعدتر از مردان نیستند و مردان سیاه نیز در وضعیت مطلوب تر نسبت به سفیدپستان قرار ندارند. «کرنشاو» استدلال می‌کند که تمکز بر یک مبنای در حقوق عدم تبعیض باعث نادیده گرفته شدن و غیرقابل مشاهده شدن کسانی شده است که در اینترسکشن دو مبنای تبعیض قرار دارند. نادیده گرفته شدن یک قسمت از مشکلات عمیق ساختاری است. دسته بنده برمبنای زمینه‌ها تمایل دارد که بر گروههای دارای امتیاز بیشتر تمکز کند که شامل زنان سفید در مورد تبعیض جنسیتی و مردان سیاه در مورد تبعیض نژادی است. تبعیض اینترسکشنال هنوز به سختی قابل مشاهده و ارزیابی است چون بسیاری از آمارهای داخلی اطلاعاتی در مورد هر دوی جنسیت و نژاد ندارند همانند آمارهای کم آنها در مورد سایر منابع تبعیض اینترسکشنال مانند اقلیت‌های قومی ناتوان. مسئله اصلی شناسایی مفهوم

2 . additive

3 . 'synergistic.'

تبیین‌پن اینترسکشنال است سپس چگونه آن را قابل مشاهده نماییم و به موقع اشتباهاتی را که بر تبیین‌پنهای چندگانه رفته است، جبران نماییم.

اینترسکشنالیتی کاستی‌ها و عیوب حقوق عدم تبیین‌پن را برجسته می‌کند که در یک زمان بر روی یک مبنای مرکز کرده است. اولاً، تمرکز بر مبنای واحد در یک زمان این واقعیت را که هر فردی یک سن، جنس، گرایش جنسی، یک نوع نظام اعتقادی و یک قومیتی دارد و همچنین یک مذهب یا معلولیتی را دارند یا به دست آورده اند، نادیده می‌گیرند. دوم، حقوق عدم تبیین‌پن فرض می‌گیرد که هر فرد همان هویت گروهی اش است و مانع تفاوت‌های واقعی در گروه می‌شود. سوم، نقش قدرت در روابط ساختاری بین مردم را نادیده می‌گیرد. تبیین‌پن هم اندازه و متوازن^۴ نیست بلکه به گونه‌ای عمل می‌کند که سلطه یک عده بر عده دیگر را ایجاد می‌کند یا افزایش میدهد اما چنین روابط قدرتی می‌تواند به صورت عمودی، مورب و به صورت لایه‌ای^۵ عمل کند.

بنابراین، نظریه اینترسکشنالیتی به ما کمک خواهد کرد که در نظام حقوق عدم تبیین‌پن بازنگری اساسی صورت بگیرد. همانطور که خانم کبیری هم در داستانهایش به این مسائل بارها اشاره کرده که زنان آذربایجانی در مقاطعه هویتی قرار دارند و از تبیین‌پنهای مقاطعه رنج می‌برند. این نقد خانم کبیری کاملاً وارد است که با در نظر گرفتن تکثر ملیتی، گویی حقوق بشر و حقوق زنان نیز مسئله‌ای است که تمام سیاست‌هاییش توسط مرکنشینان این جغرافیا کلید می‌خورد و حقوق زنان به هویت ملی زنان و زبان مادری بی توجه مانده است و نمی‌توان در سایت‌های مدافعان حقوق زنان مطلبی، داستانی و یا شعری به زبان مادری خواند! بنابراین ما نیازمند آن هستیم که مفهوم اینترسکشنالیتی را در آثار خود شناسایی کنیم و راهکارهایی برای تغییر در ساختار حقوق عدم تبیین‌پن در سطوح مختلف قانونگذاری، اجرایی و قضایی در سطح ملی و محلی ارائه دهیم.

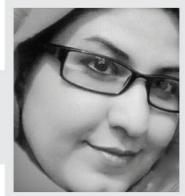
۴ . symmetrical

۵ . vertically, diagonally and in layers

برشی از واقعیت:

جایگاه واقعی زنان در عشایر

لیلا قربانی

نام خانم کبیری را که شنیدم، یاد یک فیلم کوتاه از کتابخواهی افتادم. در بین کتاب‌ها یک اسم برایم جالب بود و برای همین هم اسمش را فراموش نکردم. «ایچیگمده کی قیز». عنوانی که آن قدر هوشمندانه انتخاب شده که بتواند برای مدتی ذهن را درگیر کند که راستی قصه این کتاب چیست و قیمتی به خانه اش رسیدیم چند کاراکتر یا بهتر بگوییم تیپ از نویسنده‌ها در ذهنم بود. راستش سوژه انتخاب شده، برایم تازگی چندانی نداشت. اما آشنایی با یک نویسنده که به زبان ترکی قلم می‌زد، فرمتی نبود که به این راحتی‌ها بخواهم از دست بدهم.

من آدم ساکتی هستم. تقریباً بیشتر گوش می‌دهم و از بین صحبت‌ها کم‌کم جواب سوالات را پیدا می‌کنم. برای همین هم ترجیح دادم بشنوم. در راه آقای علیمرادی برایم توضیح دادند که از خانم کبیری آثار زیادی به ترکی آذربایجانی چاپ شده است. داشتم به این فکر می‌کردم که بعد از دیدار فرصتی باشد تا قبل بازگشت این کتاب‌ها را تهیه کنم. چون در شهر قم شاید مثل شهرهای دیگر آثار ترکی نباشد یا تعدادی محدود از کتاب‌هایی خاص نظری نوجه‌ها یا لغت نامه‌ها باشد. وقتی در حین گفت و گو در مورد تصمیمشان که سوژه کار مستند شده بود، صحبت می‌گردند متوجه شدم که با موضوع کلیشه‌ای و شاید بهتر بگوییم کار تأویزیونی روبه رو نبودم. کار در مورد یک سفر کاری بود که در نهایت به نوشتمن کتابی ختم می‌شد. اما طبق اصول کاری ما این تغییر موقعیت‌ها مستند که کلیشه‌ها را در هم می‌شکنند. این بار موضوع در مورد عشایر جدید و بکر بود و همان تصویر همیشگی که در قاب تأویزیون از آنها دیده ایم نبود.

«دنیا قابار چالیب یولداش»، «ساق‌قادان آسیل‌میش اژدها»، «قوشلار داها قورخمورلار» سه کتابی بود که موقع برگشت به عنوان هدیه از ایشان گرفتم. سه کتاب دیگر را هم قرار شد در قم به دست آقای حیدر بیات برسانم. دید فعالان زبان ترکی در مورد آثار خانم کبیری خیلی مثبت بود. البته از نظر من فقط زبان نبود که این دید را به وجود آورده بود، بلکه قدرت داستان‌پردازی در موقعیت‌های خاص و داشتن شخصیت پردازی قوی عوامل مهم‌تری بودند.

روزهای بعد درگیر کار تحقیق و نوشتمن فیلم‌نامه مستند شدم. نمی‌توان گفت کار مستند فیلم‌نامه دقیقی دارد اما هر مستندسازی قبل از شروع کار باید یک فیلم‌نامه پیش فرض داشته باشد. یک جای کار می‌لنگید. برای آشنایی با شخصیتی که وارد دنیای متفاوت زندگی عشایر می‌شد، باید تا حدودی با احساسات و درونیات او آشنا شد. وقت تنگ بود. «ساق‌قادان آسیل‌میش اژدها» در واقع

یک سفرنامه از چین بود. اولین حکایت از «دونیا قابار چالیب یولداش» هم موقعیت جالبی داشت از یک دختری که با بیماری سرطان دست و پنجه نرم می‌کرد به نام «آلماندا سینوهه وار؟». اما من چیز جالبتری یافتم. فایل‌های موتی رمان «ائویم» با صدای خود نویسنده. نیمه شب بود و من تنها زیر پنجره در گرمای تابستان قم، شنونده داستان شدم که می‌توانم بگویم یکی از کارهای عالی در عرصه داستان نویسی بود. برشی از زندگی یک دختر فعال در عرصه سیاسی که بازداشت شده بود. نداشتمن ساختار خطی و زاویه دید اول شخص، فضاسازی، دنیای بی نظیر و البته غم انگیزی را برای خواننده به وجود آورده بود. این حس آن قدر قوی بیان شده بود که گویی نویسنده با تمام وجود به جای شخصیت در داستان زندگی کرده و آن را چنان عالی بر قلم آورده که من به عنوان خواننده با وجود گرمای بالای چهل درجه همراه با کاراکتر داستان احساس سرمای کشنده داشته باشم.

تا این جا که چند کار از خانم کبیری خواننده بودم، متوجه شدم که اکثر ایده‌های ایشان مبتنی بر یک موقعیت است. همان ایده‌ای که در کار ما بهترین فیلم‌ها را بر اساس این ایده می‌سازند. سفر به میان عشایر هم از همین نوع بود. یک برش از یک موقعیت. یک نویسنده زن همراه از یک محیط شهری وارد دنیایی متفاوت می‌شد. اما هر چه بود یک برش واقعی بود. قبل از این، این سوزه را فقط در کتابشناسی آذربایجان از یک نویسنده خارجی در چند صفحه از یک مجله دیده بودم که برای سال‌ها پیش بود. حالا شاید به جرات بتوان گفت از معبدود کتاب‌هایی باشد که به نقش و جایگاه زن در بین عشایر می‌پردازد.

بعد از اتمام کار من و نظر مثبت خانم کبیری، سفر و پروژه تولید کار مستند کلید خورد. تقریباً یک هفته از گروه فیلم‌سازی بی خبر بودم. بعد با یک پیام از طرف کارگردان کار متوجه شدم که کار تمام شده است. حس خیلی خوبی بود. واقعیت‌های دنیای زنان عشایر که گوشه‌هایی از آن را در کار مستند و باقی را به طور مفصل در کتاب مربوطه خواهیم خواند.

اما این پایان آشناهی برای من نبود. در سفر سوم من مهمان خانم کبیری بودم. صحبت در مورد سوزه‌های دیگرشنan و دیدن عکس‌های مربوط به سفرها و تحقیقاتشان از موضوعی برای یک داستان تاریخی و دو نسخه از کتاب «ائویم» و در نهایت مجموعه داستان کوتاه «ایچیمده کی قیز». همان کتابی که عنوانش ذهن مرا درگیر کرده بود. دوباره ایده‌ای مبتنی بر یک موقعیت. کاراکتر یک دختر در موقعیت ساده‌اما جالب. داستانی با فضاسازی بکر و استفاده از مونولوگ کاراکتر که در خلاقيت جالب برایش کاراکتری طراحی شده و اسم داستان از او وام گرفته شده بود.

و این قلم همچنان پایدار است.

برای بانوی فاخر ادبیات: خانم رقیه کبیری عزیز...

محمد رضا مقدسی

آدام واردی آدیندان
قورخو یا غیر دولو تک!
آدامدا وار آدیندا
یاللی گندير گول چیچک!

سرحد آدی گلنده
کونول قونور آراز آ
آدین نه بی خاطیر لار
گورن «محمد رضا»؟!

هر نامی یاد آور کسی و خاطره ایست. بعضی نام ها ترس در جانت می ریزد و بعضی دیگر فرح و شادی! وقتی نام فلان دیکتاتور سفاک را می شنوی، نفرت سراپایت را فرا می گیرد و وقتی نام مبارزی چون اوختای را می شنوی، ناخودآگاه شور و شوق در وجودت یاللی می رود!

نام بانوی فاخر ادبیات آذربایجان، خانم رقیه کبیری عزیز؛ همیشه روحمند پیشگاه هم سرزمهین ایشان یعنی بالا زر خانیم می برد؛ همان بانوی تفندگ به دست خوبی که در مقابل دشمنان متجاوز عصر خود جلودارهای ارمنی در سال ۱۲۹۷؛ با تشکیل گروه بانوان پارتیزان جانانه جنگید و موطن خود را از دست یاغیان نجات داد و یا به دیدار زینب پاشا همان بانوی قهرمان تبریزی که در جریان تحریم تباکو، برای آزادی و عدالت جنگید!

خانم کبیری را از سال ها پیش بوسیله‌ی سروده ها و داستان هایشان که در مطبوعات دیده بودم، می شناختم، نامی که همیشه بی خدا، مرا به خواندن آثارش دعوت می کرد و اما دلیل این امر شجاعت در نوشтар و گفتار بود و تیزی

دید ایشان از آن چه در اطراف و اکناف این سرزمین بلازده می‌گذرد! معمولاً بین عوام نظری این چنینی را خیلی شنیده ایم که زمان تعریف از بانویی؛ می‌گویند: فلانی عین یک مرد است! اما در دید این کمترین شیفته ادبیات، خانم رقیه کبیری، بانویی است با خصایصی تحسین شده، که چند سرو گردن از بانوان و مردان هم روزگار خود بالاتر، خودنمایی می‌کند و این چشمگیر بودن بخاطر اندیشه‌های آوانگارد، پیشرو و مطالعات جامع ایشان است و نیز شخصیت والایی که در جامعه‌ی ادبی ما دارند!

من از روزگار جوانی با رفیق شفیقم جناب استاد دکتر ابراهیم اقبالی و دکتر علیرضا صحتی دو شاعر نامی آذربایجان، علاقه مند به دیدار بزرگان ادبیات و هنر بودم و با این دوستان سفرهای خاطره انگیزی برای ملاقات اندیشمندان و شاعران و نویسندهای نامدار داشته‌ام، متاسفانه بعد از گذر سال‌های جوانی هراس عجیبی در دیدار با بزرگان اندیشه پیدا کردم و دلیلش بعضی دوگانگی و چندگانگی تعدادی از این عزیزان بود که باعث دلزدگی و هراسی بیمارگونه در من شده بود!

اوایل اردیبهشت سال نود و دو، در تماسی تلفنی رفیق دیرینه‌ام استاد دکتر ودود دوستی، خبر دعوت به کنگره‌ی سراسری استاد شهریار(ره) در هجدهم و نوزدهم اردیبهشت را دادند، در موعد مقرر با خانواده راهی تهران شده و طبق قرار قبلی مدعوین، در هتل باباطاهر مستقر شدیم.

روز اول کنگره که راهی برج میلاد بودیم دم در هتل استاد دوستی، دستم را گرفت و به جمع چند بانوی هنرمندی که در انتظار اتوبوس کنگره برای انتقال به محل اجرای مراسم بودند برد و از این جمع بانویی را با آرامش خاص خود؛ برایم معرفی کرد: خانم رقیه کبیری...

تا آن لحظه تنها تصویری ذهنی و خود آفریده بر اساس آثار خانم کبیری در ذهنم بود، چرا که حتی عکسی هم از ایشان ندیده بودم! در نگاه اول حیرت کردم، انگار سال‌های سال بود که می‌شناختمیشان! ابتدا به

ساکن فکر کردم احتمالا از همسایگان دوران کودکی هستند، چون پدر من کارمند راه آهن بودند و بیست سال از عمرمان در خانه های سازمانی ایستگاه راه آهن مراغه کذشته بود و با انسان های مختلفی از شهرهای کشور همزیستی را تجربه کرده بودیم!

بعد از احوالپرسی مرسوم یاد معلم ابتدایی ام افتادم که در زمان شاه، چریک بود و مبارز! و هم او بود که مرا با آثار صمد بهرنگی و بعدها علی اشرف درویشیان و جلال و هدایت و... خیلی های دیگر آشنا کرده و مرا به مسیر مطالعه کشانده بود.

در ادامه خانم کبیری را، پارتیزانی تصویر کردم که به جای سلاح؛ قلم به دست گرفته بود! و تصورم هرگز اشتباه نبود، چرا که تا آن روز به قدر کافی با آثار قلمی این بانوی فهیم آشنا بودم. دقایقی چند در این مدت کوتاه هم کلام شدیم و آن چه را که می دیدم و می شنیدم، برایم شورانگیز بود! چون این بانوی اندیشمند، آینه‌ی تمام نمای آثار خود بودند، چه در زمینه‌ی شعر، چه داستان و چه مقالات و یادداشت‌ها!

بانویی که در نوشتن محتاط نیست و مثل بعضی‌ها ادا و اطوار اخلاقیات مورد پسند حاکمان را در نمی آورد! آن چه را می بیند با سحر واژه‌ها منعکس می کند، سلیس و صادقانه، بدون هیچ ریب و ریایی!

بانویی که ماسک به صورت نزد و شخصیتی دوگانه را تجربه نمی کند. چون بهار یک رو دارد و آن هم هدیه‌ی گل هایی است اردیبهشت خو؛ با عنوان شعر و داستان و بعض خاطرات گذرا از اتفاقات محل زندگی و شهری که در آن گام بر می دارد...

این دیدار اتفاقی ارادت قلبی ام را به بانوی تلاشگر، پر کار و بی حاشیه و بی ادعای ادبیات آذربایجان چندین برابر کرد و باعث شد یکبار دیگر تمام آثار مکتوبشان را با شور و شوق مرور کنم و در این بازخوانی بود که به عظمت روحی و زوایای ذهنی خاص ایشان

در حد فهم خود، پی بردم.

هرگز یادم نمی‌رود سطر به سطر داستانی که برای دخترک آسمانی و معصوم مسایه‌ی نازنین، تقدیم کرده‌اند. داستانی که در آن:

از ریزش موهای دخترکی دچار عارضه؛ چنان قلمفرسایی کرده‌اند که دور از جان این بزرگ‌بانو، خواننده تصویر می‌کند که این لحظات بسیار تلخ و جانفرسا را خود نویسنده به عینه تجربه کرده است!

علاوه بر سروده‌ها و داستان‌هایشان؛ زمانی که خاطره نگاری‌های کوتاهشان را در گذرگاه‌های تبریز می‌خوانی، صداقت در نوشтар، دل و جان را پر از انرژی زایدالوصفی می‌کند که از لذت این آثار در روح آدمی، لی لی کنان‌پا می‌گذرد! خیلی دوست داشتم آثار مکتوب خانم کبیری دم دستم بود تا با استناد به واژه و ازه‌ی آن‌ها... یادداشتی پر ثمر ارائه می‌دادم؛ اما حیف که دور از وطن هستم و امکان دسترسی به آثار را ندارم و متناسبانه همه‌ی آن‌ها در خلوتسرای کتابخانه ام در مراغه، بسان روح وطنپرستم، جا مانده‌اند!

ختم کلام این که:

نام خاتم رقیه کبیری، برنجی مانا در ادبیات سرزمین با شکوه‌مان آذربایجان عزیز است و من هر گاه این نام را در عنایین نشریه‌ای می‌بینم، قطعاً آن را ابتعای کرده و نوشته‌ی ایشان را تمام و کمال با دقیقت تمام می‌خوانم و حظ و لذت می‌برم و به خود می‌بالم که نویسنده‌ی این اثر را می‌شناسم و از خداوند منان سپاس‌مندم که خاتم کبیری را به ادبیات مظلوم وطن بلاکشم، هدیه داده‌اند...

غربتکده‌ی استانبول

شن به

روز اول هفته است. هفت روز است که در را به روی خودم بسته ام. به گمانم این طوری برای همه مان بهتر است. دور و بر آن ها آفاتی نمی شوم. بگذار مرا نبینند و دور از من اقلال‌گمی هوای تمیز تنفس کنند.

از پنجه نگاه می کنم. همسایه‌ی بی پستان طبقه‌ی دوم دونان بربری به دست دارد و به سوی آپارتمان می آید. پسرم با کتاب‌های زیر بغلش از دایره‌ی دیدم دور می شود. از پنجه نگاه می سوم که نگاه می کنی قد او از آن چه هست کوتاه تر دیده می شود. شوهرم ماشین را روشن می کند. صدای موتور به شیشه‌های پر لکه و خاک گرفته‌ی پنجه می خورد و بر می گردد. ماشین که دور می شود، سکوت بر گوش هایم می نشیند.

لکه‌های روی شیشه گویی دست های مرا می طلبند. چیزی به سال نو نمانده. اما من بی حال و بی رقم، گویی اسب زیرم کرده و گاری از رویم رد شده. شوک کار کردن در من فرو مرده؛ همینطور شوق زندگی، شوق خنده‌دان...!

هر سه با هم خنده‌یدند: شوهرم، پسرم، و دخترم، احساس کردم که دیوارهای اتاق نشیمن پا گرفته اند و به سوی من می آیند. اگر ندویده بودم و در اتاقم پناه نگرفته بودم، میان دیوارها له می شدم. بعد از بیست روز به خانه باز گشته بودم، پسرم خنده کنان گفت: «همه چیز همراه دیده بودیم غیر از «ماوال» [مبال = توال] همراه! شوهرم سرفه ای کرد. اما پسرم به روی خود نیاورد، پقی زد و ادامه داد: «استی بین چه شباهتی هم دارن؛ موبایل؛ ماوال...!»

من هم خنیدم، اما نمی دانم چه بود که با خنده ام ترکید. دهانم مزه‌ی زهر داد. از چشمانم گویی چشم‌های بیرون جوشید.

شوهرم چشم غره رفت. دخترم بازوی پسرم را نیشگون گرفت و گفت «برو گم شو». پسرم سقطمه ای به تهیگاه دخترم زد و گفت: «چی گفتم مگه؟ دارم شوخی می کنم دیگه ۵۵... تازه می خواهم عکسشو هم بگیرم و بذارم توی فیسبوک...»

از کیسه‌ی روی شکم صدایی در آمد. هر سه با هم خنده‌یدند. بی اراده بادی در کرده بودم. دویدم توی اتاق خواب. در را قفل کردم.

پنجه را باز می کنم، باد سپید آستانه‌ی نوروز پرده‌های توری و سپید پشت پنجه را به بازی می گیرد و روی ملافه‌های سپید رختخوابم می چرخد. می دانم! این باد هر قدر هم که تلاش کند و زور بزند نمی تواند بوي لشي را که خانه را پر کرده از اتاق ببرد.

در درونم دلم برای خودم تنگ شده. در این دلتگی انگشتانم در عطش نوشتن می سوزند. بیش از یک ماه است که حتی یک کلمه هم ننوشته ام. گویی برابر دریچه‌ی اندیشه‌ام دیواری کشیده‌اند. دلم می خواهد روی شیشه‌ی گرد گرفته چیزی بنویسم، انگشتنم روی شیشه‌می لغزد. رد نوشته بر گرد روی شیشه‌می ماند: «ماوایل»

یکشنبه

دوین روز از هفته‌ای بود که به بیمارستان رفته بودم. هنگام ورود خوشحال بودم از این که از کم خونی، بیوست و عذاب نجات می‌یابم. خیال می‌کردم که قرار است توانی حوضی از شیر بیافتم. و افتادم... چه افتادنی... هیچ توانستم جلوی افتادنم را بگیرم، و روی پهلوی راست افتادم. پژشک جراح گفت: «اگر دیواری از سیمان بود، می‌شد با مته یک کاری کرد، اما راه روده‌ی تو آن قدر پر است و طوری بسته شده که مجبور شدم یک راه فرعی باز کنیم!» و اکنون راه فرعی از پهلویم سر در آورده. بوی لش سر اپایم را فرا گرفته: لباسم، سر و رویم، تنم. حتی موها می‌نیز بوی لش می‌دهد. هر روز چند بار پنجره را باز می‌کنم. عطر و ادوکلن هم سودی ندارد. شب‌ها نمی‌توانم بخوابم. اگر روی پهلوی راست بخوابم، می‌ترسم کیسه‌جدا شود و محتویاتش بربیزد. برای احتیاط روی نشکم نایلون کشیده‌ام. روز بازگشت از بیمارستان از صدای خش و خشن نایلون نه خودم توانستم بخوابم و نه شوهرم. نمی‌دانم از سروصدای بود یا از بوی گند که شوهرم نیمه شب لحاف و بالشیش را برداشت و بی سروصدای به اتاق نشیمین رفت. و همان رفتن است که حاجی حاجی مکه...

گفتم «به اتاقم نیا!» اما دو پایش را در یک کفش کرد و ول نکرد. گفت «همدیگر را بغل می‌کنیم امشب». چه بغلی هم کردیم...! مثل همیشه ساكت و بی حرف پاهایم را که از سرما بیخ کرده بودند گرم کرد. گرما از پاهایم به تمام تنم سرید. دستش به پهلویم که رسید تنم گزگز کرد. آه چه دلگرمم کرده بود. دست هایش، داغ مثل بخاری...! مرا در آغوشش فشرد، و گونه‌ام را که می‌بوسید، این مایه‌ی شر، این کیسه‌ی ورم کرده میانمان ماند. او یکه ای خورد و ناگهان کنار کشید. دهان باز کرد تا چیزی بگوید، اما ساكت ماند. دلم می‌خواست که وحشیانه به پر و پایش بیچم. پشت به او کردم. از حرصم لبم را به دندان گزیدم.

بار دیگر خش نایلون در سرم طنین انداخت. پشتم، کمرم داغ شد. دستش را از یقه‌ی پیراهن شیم درون تنم لغزاند و زیر سینه‌ام که سرید، به کیسه‌خورد. دستش را چنان با غیض پس کشید که گویی به تن حیوان چندش آوری خورده باشد. دستش در یقه‌ی پیراهنم گیر کرد. باز چشم‌های اشک از چشم‌ام جوشید. این بار صدای خش نایلون که آمد، بالش و لحاف به دست مثل جن از اتاق غیبیش زد. به یاد همسایه‌ی بی پستان طبقه‌ی دوم افتادم. باز وانم را روی

سینه ام صلیب کردم. همان طور که به گوبلن روی دیوار خیره شده بودم اشک چشمم خشک شد. به نظرم می‌رسد که پاهای فلامینگوهای درون تابلو، زیر نوری که از پنجره درون اتاق می‌ترسد، نه در درون آب، که درون لجن‌های باتلاقی فرورفته‌اند. این تابلو را سال‌ها قبل با دستان خودم سوزن زده ام و دوخته‌ام.

دوشنبه

سبحانه توی یک سینی گوشی اتاق افتاده، اما من به آن دست نزده‌ام. از خوردن می‌ترسم. هنوز از گلوبیم پایین نرفته، از سوراخ شکمم بیرون می‌زند. روزی که به خانه آمدم دخترم سفره را آورد و در اتاقم پنهن کرد. گفت «تو اگر نیایی، ما می‌آییم». هنوز دو قاشق خورده بودم که با سر و صدا از سوراخ شکم توی کیسه ریخت. پسرم توانست خودش را نگه دارد و پقی خنید. همین طور با دهان پر گفت «واقعاً که دیگه وقتی‌شده. الان اگه عکسش توی فیسبوک بذارم، حتماً اول می‌شه!»

شوهرم سر به زیر افکنده بود و دهانش تکان می‌خورد. قاشقش مانند بیل‌های مکانیکی که خاک توی کامیون‌های کمپرسی می‌ریزند، پر به دهانش می‌رفت و خالی بر می‌گشت. دخترم از سر سفره برخاست، دستش را محکم به دهانش گرفت، و بیرون دید.

از جا بر می‌خیزم. خانه غرق سکوت است. هر کسی سی خود می‌رود، همه مشغول کارهای خود هستند. از پنجره بیرون رانگاه می‌کنم. همسایه‌ی بی پستانمان یک بغل سبزیجات و میفی جات با خود می‌آورد. آغوشش گویی با غچه‌ای است.

در پارک رویه روى آپارتمان باد بر فهار آب کرده. از این جا چمن سفید و سبز می‌زند. امروز و فرداست که جوانه زدن درختان را ببینم؛ همانند روده‌ای که از شکمم بیرون زده. درست بر عکس همسایه‌ی بی پستانمان. نمی‌توانم روده‌ای را که از شکم جوانه زده، و ردخم پستان‌های بربیده‌ای او را فراموش کنم.

رد بر فهای آب شده روی آسفالت، مانتوهای شوره زده‌ی زنان شلخته را به یاد می‌آورد. وقتی کسی در خانه نیست مانند روحی سرگردان به همه جا سر می‌کشم. لحاف و بالش شوهرم تاخورده کنار دیوار اتاق نشیمن آرمیده‌اند. پیژامای پسرم روی مبل افتاده. از آستانه‌ی در سرک می‌کشم و درون اتاق بچه‌ها رانگاه می‌کنم. کتاب‌های پخش شده بر کف اتاق به قشون شکست خورده‌ای می‌ماند که زمینگیر شده.

پیژامای پسرم را بر می‌دارم و به سوی اتاق بچه‌ها می‌روم. اما از نیمه راه بر می‌گردم، نباید به لباس‌ها و چیز‌های دیگر آن‌ها دست بزنم و گرنده چندششان می‌شود. در آشپزخانه هم همه چیز جایه جا شده است. قابلمه‌ها، قاشق، چنگال‌ها، سر به زیر، گویی با

من قهراند. ظرف روغن کنار اجاق چون بوته‌ی خاری در چشمم فرو می‌رود.
به سماور دست می‌زنم، هنوز گرم است. سینی پر است از لکه‌های چای. تفاله‌ی چای در ته
استکان‌ها خشکیده است. تاب نمی‌آورم، این جا آشپزخانه‌ی من است. همه چیز باشد سر جای
خودش باشد. باید به دخترم بگوییم. من که هنوز نمرده‌ام...! چرا جای ظرف و ظروف عوض شده...!!!

سه شنبه

نه می‌توانم به پشت سر بگرم؛ و نه آینده را به روشنی می‌بینم. این وسط مانده‌ام، می‌گویند
که خیلی‌ها برای مادرمرده‌ها دل می‌سوزانند، اما کمتر کسی ناشان می‌دهد. روزی که از بیمارستان
آمدم، تلفنمان دقیقه‌ای ساکت نبود، زنگ پشت زنگ؛ درست مثل شوهرم که سیگار به سیگار می‌
گیراند!

امروز هر چه جلوی پنجه ایستادم از همسایه‌ی بی‌پستان خبری نشد که نشد. تلفن هم ساکت
شده، دور روز است که شوهرم هم از سر کارش زنگ نمی‌زند تا احوالم را بپرسد. گویی دورم انداخته
اند و فراموشم کرده‌اند.

برابر آینه ایستاده‌ام، پشت سرم توی کتابخانه کتاب‌ها به ردیف چیده شده‌اند. می‌روم و
یکی از کتاب‌هارا می‌گشایم. روی جلد کتاب نوشته شده «آنان مشغول مردن‌اند». کتاب شعر «آن
سکستون» است درباره‌ی مرگ. حوصله‌ام سر می‌رود. کتاب را نخوانده سر جایش می‌گذارم. هیچ
نمی‌دانم چه می‌کنم. گویی چیزی را گم کرده‌ام...!

بار دیگر رو در روی آینه می‌ایستم. موهایم درهم و برهم است، وز کرده. چشمانم گود افتاده.
رنگ از لبانم پریده. روز لب هایی را که جلوی آینه به ردیف چیده شده‌اند یک بر می‌دارم،
باشان می‌کنم و نگاه می‌کنم. مداد دور چشم، از زیب نیمه باز کیف آرایشم بیرون زده. دستم را
به صورتم می‌کشم؛ به تخته می‌ماند. کرم را کف دستم خالی می‌کنم، به صورتم می‌مالم، و کمی
ماساژ می‌دهم. دستم را روی گونه‌ام که نرم شده می‌کشم. با خود می‌گویم که کمی هم سرمه
بزنم، اما مداد سیاه را که دور چشمم می‌کشم ناگهان روده ام توی کیسه خالی می‌شود. یک لحظه
این کیسه‌ی لعنتی را فراموش کرده‌بودم. مداد را می‌کویم به آینه. از نوک مداد لکه‌ی سیاهی به
اندازه‌ی نوک سوزن بر آینه می‌ماند. روز لبم را با دست پاک می‌کنم. روز روی لب و لوجه و صورت
و چانه‌ام پخش می‌شود. موهایم را با دست آشفته می‌کنم. زنی شبیه دلچک‌های سیرک از درون
آینه نگاهم می‌کند...

چهارشنبه

روزهای پر شر و شورم گذشته‌اند و رفته‌اند. از آتش‌های زیر خاکستر هیچ حرقه‌ای بر نمی‌خیزد.
با زوایم از توان افتاده‌اند. برای برخاستن از رختخواب رمقی ندارم. همانند وقت عادت ماهانه‌ام تنم

تب زده است و پستان هایم مثل سنگ. تخدان هایم فعال شده اند. یقین دارم این تب نتیجهٔ بالا رفتن میزان هورمون های جنسی است. غصه‌ی همسایه‌ی بی‌پسانمان رهایم نمی‌کند. به رد زخم های به جا مانده از پستان هایش به هنگام بالا رفتن هورمون هایش فکر می‌کنم. او هنگام عادت ماهانه اش چه حالی دارد؟ جای پستان هایش گزگز می‌کند...؟ پوست سینه اش چروک می‌شود...؟! یا شاید جای زخم هایش به سوزش می‌افتدند...!

خش خش نایلوون زیرم گویی تنهایم را به رخم می‌کشد. نگاهم بر گچ بری های روی سقف خیره مانده، این برجستگی ها بر متن صورتی دیوارها مانند تاج گل یک دست سپید نوعروسان است. صدای تلویزیون در اتاق نشیمن، در گوشم به وزوز زبور می‌ماند. شاید شوهرم دارد یک فیلم پر ماجرای هیجان انگیز تماشا می‌کند. میانمان تنها دری فاصله است. اما به برکت کیسه‌ی کولوستومی روی شکمم این در گویی دیوار هاییل است و من نیز زنی فلسطینی ام.

اگر خش خش نایلوون و این کیسه‌ی روی شکم نبود، پشت دیوار تنها در تب نمی‌سوختم. در را از پشت قفل می‌کنم. لباس هایی را که لا به لا روی هم پوشیده ام در می‌آورم، عربان برابر آینه می‌ایستم، با خود می‌گویم که کاش زن بی‌پستان هرگز در آینه به سینه‌ی عریانش نگاه نکند. کیسه‌ی روی شکمم فعلًاً خالیست. آهسته زیر لحاف می‌خزم، خنکی لحاف تب را از تنم می‌رباید. چشمانم را می‌بندم.

پنجشنبه

بازویم را از زیر لحاف بیرون می‌برم. سردم می‌شود. لحاف را که بلند می‌کنم سرما به تنم هجوم می‌آورد. تازه بادم می‌آید که دیشب عربان شدم و زیر لحاف خزیدم، چیزی روی شکمم سنگینی می‌کند. بادم می‌افتد که کیسه‌ای دارم. باید برخیزم و عوضش کنم. از جلوی آینه که رد می‌شوم به کیسه‌ی کولوستومی که روی چین های شکمم آویزان است، نگاه می‌دانم چرا مادرم را به یاد می‌آورم. هر جا که بچه‌ی شلخته ای می‌دید، می‌گفت «خیک گه است». راستی هم با این کیسه‌ی روی شکم به خیک گه می‌مانم. لحظه‌ای مثل تندیسی با تن زشت برابر آینه خشکم می‌زند. وااای! این ها چیست توهی کیسه...؟ این ها از کجا آمد...؟ نکند شکمم کرم گذاشته...؟ ببین چطور توی کیسه قیلی ویلی می‌روند...!

دستاتم می‌لرزد. چه کنم؟ به چه کسی بگویم...؟ به شوهرم تلفن بزنم؟ آنوقت دیگر حتی به خانه هم نمی‌آید! به دخترم بگویم...؟ نه... اگر بشنو بد پشت تلفن غش می‌کند. پسرم چطور...؟ او هر جا که باشد خودش را می‌رساند به صفحه‌ی فیسبوکش برای گذاشتمن یک عکس سورپرایز...! بدوم پیش دکتر جراحم...

می‌ترسم که به کیسه نگاه کنم. دلم به هم می‌خورد. آخر یکهو چه بر سرم آمد؟ این نارنجی

ها چیست؟ شام سوپ خوردم، نکند هویج است...؟ این چیزهای شبیه کرم هم نکند رشته های توی سوپ است... آآااخ! کرم اگر بودند می مردم ها!!! فقط همینم مانده بود که کرم بگذارم، چه خوب که هیچکس در خانه نیست. و گرننه دختر و پسرم اگر این حال مرا می دیدند دیگر تاعمر داشتند لب به سوپ نمی زدند.

از خودم چندشتم می شود. می روم زیر دوش. آبی که امروز از دوش سرازیر می شود گویی طور دیگری است. با آبی که هر روز بر تنم می ریزد فرق دارد. این آب، نرم و مهربان بر تنم جاریست. گویی بدنم را نوازش می دهد. قطره هاییش منجوق از تنم به اطراف پاشیده می شود. روی کاشی ها به سوی آب روی کف حمام جاری می شود. لیف به تنم می مالم. دست صابونیم روی تنم می لغزد. انگشتمن را به سر روده ام می زنم. اوووووف... دردم می آید. دست صابونیم را از سر روده به طرف بالا می لغزانم. همسایه‌ی بی پستانمان از ذهنم بیرون نمی رود...

حوله را به تنم می پیچم. آفتاب تا وسط اتاق و تاروی رختخوابم افتاده. از پشت پرده‌ی توری نگاه می کنم. همسایه‌ی بی پستان گلدانی با گل شب بوی سپید در آغوشش به سوی آپارتمان می آید...

جمعه

روز آخر هفته است. همه جا بسته، همه چیز تعطیل است. ای کاش زندگی هم تعطیلی داشت. شش روز زندگی می کردیم، روز هفتم می مردیم، و بعد دوباره زندگی می شدیم. شش روز است که مثل مرده ها هستم. در این زندگی کیسه دار با بوی گند لش، تنها با نوشته هایم زندگی کرده ام. از جایم بر می خیزم، در آینه خود را تماشا می کنم. در را آهسته می گشایم، شوهرم توى اتاق نشیمن مثل بچه های بیتیم بالش را بغل زده و خور و پف می کند. درون اتاق بچه های نمی روم. از دم در نگاه می کنم. توى خواب آن قدر معصوم اند که دلم می خواهد بیوسماشان. می خواهم بروم به حمام. کیسه ام روی شکمم لق لق می خورد. پسرم راست می گوید. اگر عکس کیسه ام را توى فیسبوک بگذارد، شاید اول بشود...

از حمام بیرون آمده ام. از پنجره به پارک روبه روی آپارتمان نگاه می کنم. از بارانی که شب باریده، آسفالت آرام و ارضاشده به نظر می رسد. آب از موهای خیسم بر شانه هایم می چکد. زن بی پستان با دو ببری به دست به سوی آپارتمان می آید. پنجره را می گشایم. کلمه‌ی «ماوایل» که با انگشتمن روی شیشه‌ی خاک گرفته نوشتم، هنوز باقیست. کف دستم را بر شیشه می کشم. زن بی پستان را تا بیرون رفتش از دایره‌ی دیدم دنبال می کنم. در این فکرم که از امشب اتاقم پر از عطر گل شب بو می شود زن بی پستان را تا بیرون رفتش از دایره‌ی دیدم دنبال می کنم. در این فکرم که از امشب اتاقم

رقیه‌کبیری حاقدا سانال دونیادا

نلرک ئچیر؟!

علیرضا فارشی

تورک دیلى و ادبیاتینین بؤیوک خزینه سينه چوخلو دىرىلى حئكايىه لر، رومان لار، شعرلر، ترجمە لر و آرتىران «رقیه کبیرى» دىل و ادبیات اوخوجولارى ايلە سانال دونیادا ياخىن علاقە ساخلايىب، چاپى شكىلدن علاوه يازىلارىنى داوملى اولاراق مجازى فضالاردا اوخوجولارى ايلە پايلاشان معددو يازىچىلاردان بىرى دىر. بو يازى رقیه کبیرى نىن اينترنتىدە اولان چىخىشلارى و اونون حاققىندا يازىلان يازىلارا حاقدا آراشدىرمانىن نتىجە سى دىر.

رقیه کبیرى حاقدا اولان يازىلارى نئچە بؤلۈمە دىرنىدىرمك اولار:

- (۱) بىوقرافى لر
- (۲) دانىشىق و موصاحىيە لر
- (۳) اثرلىرى حاقدا يازىلان يازىلار
- (۴) اۋدوللار

(۵) خارىجى اولكە لرده اولان تائىرى

بىوقرافىلر

چوخلو آدلیم انسانلارا گئورە ويکىپېيىادا يازىلان بىوقرافىلر كىمى، بو يازىچى و شاعيرە گئورە دە ويکىپېيىانىن توركىھ بؤلۈموندە بىوقرافى يازىلىب. بو بىوقرافى «رقیه کبیرى»نى خوى شهرىنندە دوغولموش بىر شاعير و يازىچى كىمى تائىتىدىرماقلە، اونون اۋېرىتىم و اىش حياتىنا اىشارە ائديب و نهايت اونون چىشىتلى ادبىيات اثرلىرىنه توخۇنوبدور.

بىر باشقابىوقرافى سايىن «احمد اسماعىلى»نىن قلمى ايلە بو يازىچىنин آذربايجانىن آدلیم بىر يازىچىسى كىمى دوزنلى و آردېچىل حئكايىه يازماغانىنا توخۇنوب. سونوندا، بو يازارىن حىكايە و شئىر اثرلىرىنه اىشارە ائدە رك، «علیرضا ذىحق» جنابلارىنىن چئورىمە سى ايلە «زىندىگى»، «حضرت»، «تبىم را بىگىر تېرىزم» شئىرلرىنى اۇرنك گتىرىب.

بىر باشقابىوقرافى دە «صباحى» اۋىكە اۋدولونۇن و بلاقىندا يابىملاڭاراق، اونون اۋېرىتىم و اىش ياشامينا توخاناراق، نظم و نثر اثرلىرىنه اىشارە ائديب، بو يازىچى و شاعيرەن «دىلماج»، «آقتاب آذربايجان (تېرىز)»، «ساراي (اردېچىل)»، «بايرام (زىنjan)»، «چىراق (تەرمان)»، «انجمن ادبى صابىر (تەرمان داخلى درگى)»، «آذرتورك»، «فردادى ما (اورمىيە)»، درگى لرىنندە و «حىيدىربابا (تېرىز)» و «سەھىل (تېرىز)» هفتە نامە لرىنندە دفعە لرجە يابىنلەنماغىنى سايىب.

بو بیوقرافیده «رقیه کبیری» نین باشقا چالیشمalarینا، خصوصى ايله جذام خسته لرینه و «قادینلارین اوژلرینى اودلاما» غينا گۋەرە يازىدېغى يازىلاردا اشارە ائدىپ. نهايت يازىدېغى و يايىنلا迪غى كتابلارين ليسته سىنى يازاراق، بو يازارين ۱۲ جى ايلده ۱۸۰ اثرين اىچىنده «ماويل» اثرينىن بىرىنجى لىك قازاندىغىنا اىشارە ائدىپ.

دانىشىق / موصاھىيە

«رقیه کبیری» ايله بىر تىچە دانىشىق متى اينترنتدە يايىملانىپ. «محمد على ارجمندى» ايله ۱۳۹۲ جى ايلده «نويد آذربايجان» دا يايىملانان تورك دىلىنده دانىشىغى و «سەھىلا خانىم ميرزاىي» ايله فارس دىلىنده دانىشىغى آن اهمىتلى اولانلارى دىر. جناب ارجمندى نىن دانىشىغىدا اهمىتى سوال لارдан آشاغىداكى سوال لارى آد آپارماق اولار:

- خانىم کبیرى ايندى يە كىمى چوخلو درگى لرده حىكاىيە، اوىكۇ يازىپ و بىر تىچە كتاب - ئى ايشيق اوزو گۈرۈپ. آما چوخ اىستەرىم بىرىنجى يازىنizدان دئىه سىنىز، هانسى ايل تىچە ياشىندا؟
- گوندەدە اولان اجتماعى موضوع لار، شعرىمېزلە نە اندازە اىلگىسى اولا بىلر؟
- نظمىمېز اولا يوخسا نىرىمېز اوغرۇندا چابا گؤستەرىپ، يېنى اوسلوبدا اثرلر يازىپ يارادىرسىنىز، يقىن بونلارдан بىرى گىل گىميش داستانىن دان يوخسا آدىندان اىلهام آلىنمىش علمى - تخىلى گىل آدلى اوزون يازىنizدىر. بو رومان ايله بوتۇنلوكىدە نە دئمك اىستە يېرسىنىز؟
- سوهىلا خانىم ميرزاىي ايسە، qadinlar.wordpress.com. «كىشف دوبارە ي درون با زبان مادرى» يازىسىندا، «رقیه کبیری» ايله دانىشىق آپارىپ، آنا دىلى حاقدا دويغولارىندان سوروشوب. بو دانىشىقىدا گىڭىن اهمىتلى سواللارдан بونلارى آد آپارماق اولار:
- از چە زمانى ضرورت فراگىرى زبان ترکى را در خود حس كردىد؟
- چگونە پروسوھى يادگىرى زبان مادرى را بدون پشتىيانى دولت حاكم و آموزش و پرورش مسلط بە تك زبانى (فارسى) طى كردىد؟
- با چە محدودىت ھايى تا كىنون براي چاپ آثارتان بە فارسى و ترکى مواجه بودىد؟
- وضعىت زنان هنرمىند ترک را چگونە ارزىيابى مى كنيد؟

اثرلری حاقدا یازیلان یازیلار

«رقیه کبیری» نین اوخوجولاری، سانال دونیادا اونون اثرلری حاقدا بیر چوخ تنقیدی و تصدیقی باخیش اورتایا قویوبلار. اونلاردان «اوره ییم آغری بیر»، «قوشلار داها قورخمورلار»، «ایچیمده کی قیز» و «آتویم» اثرلرینی آد آپارماق اولار. آشاغیدا آدی گئدن یازیلار اونلارین بیر سیراسیدir.

حورمتلى «علیرضا ذیحق»، ۱۳۸۹ جى اىلده، رقیه خانیم کبیری نین «اوره ییم آغری بیر» کیتابينا بیر باخیش» يازیسیندا ايلك اۋنچە بو كتابين ایران يېرىنە باکى دا چاپ اولماغىندان كىلنىلە نىب، «مرضىيە اوشكويي» و «فرىبا وفى» كىمى يازارلارين فارس دىلىنинde يازىلارينا اىشاه ائدەرک، بو حىكايە توپلوسوونون تورك دىلىنinde ياييملانماسىندان اوز سئىنچىنى آجىقلابىپ و يازىب: «اوره ییم آغرى بىر» اون بىش حىكايە دن عىبارت دير كى اونلاردا رئالىزمىن قاللى دامارلارى جوشماق دادىر و گاھدان دا رئالىزم ايله برابر دهنىن اویناقلىقى، خىال لا قارىشىر و مدرن بىر اشى سرگىلمە يە چالىشىر.

علیرضا ذیحق بىو يازىسیندا، بو كتابدا ناشر طرفىنдин يازىلان «اؤن سۆز» ايشارە ائدىب يازىر: «رقیه کبیرى حنکایه لرىن ده زامان زامان كافكائين «مسخ / چئورىلمە»سى نين فرقلى ائپىزود لارينى ياشادىر، آنجاق بورادا چئورىلمە يە معروض قالان پرسوناژ داها سابىئكتىو، داها اومولدو، داها هيجانلى و تك سۆزلە دئىسک، ياشام دولو بىر قادىن دىرىبو. حنکایه مجموعە سىنى اوخدودقىدا منى سئۇيندىرن، قادىن يَا كىشى اولماسىنا باخمازدان بولىلۇ-بوخونلۇ، گوجلو و مدرن بىر يازارىن دوغولماسى دير. منجە رقیه کبیرى بىو يىشى نثر اثرينىدە، ایران دا يازىچى لارى آن چوخ سارسىدان سانسورون بوغاناقىن دان كىچىمك اوچون و اثرلرینى قورتارىب چاپا و ئىرمە سىنه خاطىر هلە بوتون ياردىجىلىق، باجاريق و صىنعتكارىغىنى سرگى لە مە يىب و گلە جى دە يقىن كى يىشى اثرلری نىن دونيا ادبىاتى نىن ان ياخشى لارينا ايمضا آتاجاق. رقیه کبیرى ائلە بىر يولون سارسىلماز يولچوسو دوركى ايلك مجموعە سى نىن آدینى آذربايجان ادبىاتى نىن قاباقجىل لرى سيراسىندا ثبت ائدىب و اگر بىر جوشغۇن لوغو دوام ائدىرسە چوخ چىكمە يە جى كى دونيا ادبىاتىندا دئمە يە دە سۆز و اولاچاق دير.»

همىن يازار رقیه کبیرى نين «قوشلار داها قورخمورلار» اثرلرینه گۈرە يازىر: «بو روماندا اىكى قادىن لا اوز بە اوزوق كى تصادوفى حالدا بىر بىرلرینە راست گىلسە

لر ده و هر بیری باشقا بیر نسیلن اولورسالار دا، حیات حتکایه لری آذربایجان تاریخی نین چئشیدلی دؤورلرینه شامیل دیر و هر ایکیسی نین قلبیند ده عشق ایزی اولاراق چاغداشلیق ساواشی وئرن خلق لرین یاشانتی سیندان دانیشیر. بو اثرده خجال قووه سی نه قدر گوجلو اولسا دا پیشه وری دؤوروندن توتدو ایران اسلام انقلابی نین ایلک ایللرینه جان، تاریخین پارچالاریندان و لحظه لریندن سئچه رک حتکایه سینه رنگ و جلا وئریر.»

روقیه خانیم کبیری نین «ایچیمده کی قیز» حیکایه توپلوسوونا ایسه، سایین «آیدین ضیایی» (www.1001gece.blogfa.com) و بلاقیندا قیسا بیر باخیش یازیب. «آیدین» بَی ضیایی «یازیسینی «گُؤستَرمک چالیشماسی (سورَجَدَن اولاِيَا)» باشلیغی ایله بَلَه یازیر: «رقیه کبیری نین اویکو توپلوسو بازیچی بیر قادینین باخیشی اساسیندا یازیلان اثردیر. بوردا، یازیچی، قادینین یان-یئرَسیند باش وئنلرە نیسبت باخیشینی، ها بَلَه اونلارى نئجه گۈرددیونو قلمه چكمه يه چالیشیر. رقیه کبیری بو کیتابدا اوْز یاشاییشینی قادین یاشایشی يلا بېرلشدیریر. بونون سونوجونو کاراكتئلری نین آلين یازى سیندا يامسیلایر. او قادینى گُؤستَرمە يه چالیشیر. قادینین نئجه اولدوغوندان دانیشمير، نئجه یاشامالى اولدوغو دا اونون دغدغە سى دگىل؛ او گۈزَگو كىمى قادىنى و اونون نئجه یاشادىغىنى گُؤستَرىر... بو اوزدن ده، بىز؛ بو توپلونو، يالنیز، فئمینیستى بير یازى كىمى گۈرمۇرۇك. اویکولرى اوخدوقدان سونرا، ذهنیمیزى اوْزونە مشغۇل ائدن موضع، «قادینلىق»، و اوندان دا اوئملى، بو قادین لىغى «گُؤستَرمک» چالیشماسى دير.»

آیدین بَی ضیایی بو اویکو توپلوسوونا قیسا باخیشینی بَلَه سونلاندىریر: «رقیه کبیری فئمینیست باخیشلارا «هنرى یازى» قورولوشويلا (و تمہیدى ایله) ياناشماغا چالیشیر، اوْزونو ایسه قضاوت بئریندە آیله شدیرمیر. قادین لارین مسئله لرینى قابارتسا دا، آنجاق شعارا قاپیلمازدان، او مسئله لری نهايىدە اوخوجويا بوراخىر. بوردا، ادبى دموکراسى دا بير آز نفس آلا بىلير!»

سایین شریف مردى نین و بلاقیندا (<http://sharifmardi.blog.ir>), رقیه خانیم کبیرى اوچون یازیلان یازى دا اولدوقجا دگرلى يازيلارдан بىریسى سایلیر. بو يازىدا، شریف مردى، چاغداش ادیباتیمیزىن ایكى گۈركىلى سیمامى اولان «نیگار خیاوى» و «رقیه کبیرى» و اونلارین اثرلری اوچون دگرلى دوشونجه لرینى پايلاشىب. او یازیسینى «ایكى

یاپیت، ایکی یازار، ایکی باخیش» عنوانیندا اوخوجولار ایله پایلاشیب.

دیگر یازیلارдан «یاشین زنوزلو» نون «أئوييم» رومانی حاقدا يازديغى آچىخلامادىر. یاشین زنوزلو يازديغى آچىقلامالار ایله رقىه خانىم كىبرى نين «أئوييم» رومانىنى قىسا شكىلده فارس دىلىنinde اوخوجولارا تانىتىرىر. بو یازار، «رقىه كىبرى» نى بىر شاعير و یازىچى كىمى تانىتىرىدان سونرا، «أئوييم» رومانىندا، كىشىلەر ئۆزل گۈرونن حبس خانادا گۇنلارىنى، قادىن اولاراق تصویره چكىلمىش بو اثر حاقدا، اسارتىدە اولان بىر قادىنин ياشادىغى وضعىتى آچىقلابىب، «جىنسىت» مىزلىرىنىن توڭىشىرىدىيگىنە توخونوب، یازىچى نين جىنسىت مىسالە لرىنىدە اولان قايغىسىنى جىنسىتىنىن تىجىھە سىنەدە ياشادىغى چتىنلىكلىرى سورغۇ-سۋال آتىينا چىكمىلە گۈستىرمە يە چالىشىر. او بو آچىخلامادا يازىر: «أئوييم روپاروپى يىك انسان با درون خويش است؛ درونى كە بخش اعظم آن با زنانگى اش گىره خورده. مقاومت هم در «أئوييم» بە شكل ماهرانە اى زنانه است، فيزىولۇژى زنانه اگرچە در زندان، هنوز هم زجر آورترىن مىسالە برای زنى است كە نه توان مخفى كردن آن را دارد و نه جرأت ابرازش را و تنهما راه رهايى از اين دوگانگى پذيرش واقعىت است، واقعىت زن بودن. حسرت بازى هايى كە قاعدتاً مىدانە محسوب مى شود در زىر بند سحر گل كە بىر صورت زنان رقص مى كند، بە شكل ماهرانە اى ماھىتىش را از دست مى دهد. حد و مىزهای جنسىتى در «أئوييم» بە نظر مى رسد بە عمد پۇرنىڭ شده است تا اين پۇرنىڭ دست نويسىنە را در زىر سوال بىردى آن ها باز نگە دارد. تصویر گلاویز شدن زنى مىدرن در پشت ميلە هاى سنت و زندان عريان ترىن شكل عدم اعتقاد بە سنت است، مگر مى شود دخترى «ماندلشتام» بخواند و سنتى باشد، چىزى در حد غير ممکن است. اما آنچە كە هىست سنت گرىزى نىست، بلکە بىر عكس، در اين اثر، كىشى شىدىدى على الخصوص بە بُعدى از سنت مدارى وجود دارد كە زنانگى را هدف گرفته، چىزى مانند پارە شدن كىسە آب زنى حاملە.»

اؤدوللار

- رقیه خانیم کبیری نین اوج حیکایه سی/کتابی یاریشمالارا قاتیلاراق، بیرینجی سیرالاردا يېرلىشمە يە حاق قازانمیش دىر:
- «بىر اوچاقدا اىكى كول توباسى» كىتابى، ۱۳۹۲ جى ايلده «كتاب تبريز» ياریشمالسیندا اوچونجو يئرى قازاندى.
 - «ماوايل» حیکایه سى ۲۰۱۲ ده، باكى شەھrinde «آزادلىق» سايىتى نىن كىچىرتىدىگى ملى شعر، حکایه و رمان مسابقه سىيندە، ۱۸۰ اثرين اىچىنде، بيرينجي يئرى قازاندى.
 - «منى آگورادا ياندىرىن» حیکایه سى «كاشغرلى محمود حکایه ياریشماسى» ندا، ایران تورك لرى قولوندا، ۵۴ حیکایه اىچىنده اوچونجو يئرى قازانمیشدى.

خارىجى اۆلكردە اولان تاثيري

genderi.org سايىتى

-2012ci ilda Güney Azərbaycanda gedən ədəbi prosesin yaddaşalan hadisələrindən biri Ruqəyyə Kəbirinin "Qanun" nəşriyyatı tərəfindən «Ürəyim ağrıyrı» hekayələr kitabının nəşr olunmasıdır. "Təbrizim al təbimi" şeir toplusuna yazdığı ön sözdə şair tənqidçi Nadir Əzhəri vurğulayır ki, Ruqəyyə xanım "objektiv bir şairdi, nə qədər içərisinə qapılırsa yene şeirinin ve duyğularının bir çoxu real dünyaya baxmaqdı, O, roylarını açıq gözle görə bilir, məncə bukitabdakı dediyim 10 şeiri yenidən oxuyub gələn şeir kitablarında bu nüqtədən ilərləsin, səmimiyyətdən yola düşsün, şeir yazanda ya yazmayanda şair ya yazar olduğunu unutsun,bəyəndiyi sətirlərdən etkilənib bilmədən şeirində qullanmağına diqqətli olsun(bu kitabda bir ÖRNƏK var... Ürəyim tətilsiz işçi...»ola bilər Təvarüd də olsun bu şeirlə... və Aşıqın cüməsi yoxdu.) Ruqəyyə Kəbiri roylarını açıq gözle görə bilir (38).”

Röyalarını açıq gözle görə bildiyi üçün də bu istedadlı xanım yazarın Bakıda «Ən yeni ədəbiyyat» seriyasından çap edilmiş «Ürəyim ağrıyrı» kitabında yer almış “Mavayıll (Cib tualeti)” adlı hekayəsi yüksək qiymətləndirilmiş və “Ədəbi Azadlıq2012» Milli Müsabiqəsinin qalibi olmuş, mükafatlandırılmışdır.

www.aznews.az سايىتى

Yeni romanı ilə bağlı xəbəri oxucuları ilə bölüşən yazar özü də sürpriz xəber alıb. Tanınmış Güney Azərbaycan yazarı, «Ədəbi azadlıq» hekayə müsabiqəsinin qalibi Ruqəyyə Kəbiri Feysbukda belə yazıb:

«Bu gün Təbrizin «Yaran» nəşriyyatıyla danişirdim. Sizin «Yad dildə» romanınız

nəşr edilib, 15 günəcən satışa çıxacağı gözlənilir. Kitabı heç bir təmənna güdmədən tanınmış şair-tərcüməçi Əhəd Fərahməndi çapa hazırlayıb və nəşriyyat hesabına çap edilib. Bu üzdən, size ikinci təbrikı deməliyəm».

www.kitabevim.az سایتی

Ən yeni ədəbiyyat" seriyasından çıxan növbəti kitab Cənubi Azərbaycandan gəldi. Bir ana və tibb işçisi olaraq ömrünü xəstəxana-ev və kitablarda keçirən Ruqəyyə Kəbiri hekayələrində zaman-zaman Kafkanın "Çevrilme"sinin fərqli episodlarını yaşıdır, ancaq burada çevrilməyə məruz qalan personaj daha subyektiv, daha ümidi, daha həyəcanlı və tək sözlə desək, yaşam dolu bir Qadındır. "Mavayıl" adlı hekayədə xəstələnərək əməliyyat keçirən, pis qoxuyan, gündən-günə ailəsi və həyatdan uzaq düşən bir qadın "Bu gecədən otağım tün çıçəyinin ətri ilə dolacaq", - deyə düşünür, həyatını sürdürür və təslim olmaq fikrini bir an olsun yaxına buraxır. Burada, haradasa bir inad, yorğun bir inad görünür. Başqa bir hekayəsində qocalar evinə getmək istəyən qadın orada özü-özünü qorumaq isteyir. Eyni durum "Mavayıl" hekayəsində də gözə dəyir. Bağırsağının başını cərrahların bir kisəyə bağladıığı qadın, canının zəhərini o kisəyə tökür. Bu qadının orqanizminin nədən bu günə düşdüyü oxucuya belli deyil. Bəlkə də bu cür anormal bir səviyyədə bədəndən dışarı tökülen bu zəhər, sadəcə, yaşam zəheridir...

Bakı, Qanun Nəşriyyatı, 2012

www.anal.az سایتی

Hər dəfə Urmuya həsr olunmuş nəşr və poeziya nümunələrini oxuduqda düşünürdüm ki, şairlər ilham qaynağı olmuş bu diyarın məxsusi özəllikləri nədir görəsən? Nə üçün Urm-Urmiya-Urmiyyə haqqında yazılan əsərlərdə qəm notları sevinc duyularından daha üstündür... Mahmud Sadıqpur Şami, Əli Daşqın, Nazir Şərifxani, Kərim Məşrutəci Sönməz, Ruqəyyə Kəbiri, Amanoğlu, Salah Bəhlul Camurcu, İsmayıllı Cəlili, Xosrov Barışan, Təyyar Şərif, Susən Rəzi, Rəhim Gözəl və başqalarının əsərləri ilə tanış olduqca anlamışam ki, bu gözəlim diyarın, Urmiyanın başı üstündən bələlər, fəlakətlər heç əskik olmayıb. Şairlər Urmiyanın başından keçən olayları, üzləşdiyi acıları ürəklərinin qanı ilə qələmə alaraq şəhəri əhatələyən əsl təbiət möcüzəsi-Urmu gölünün suyunun duzlu, şor olmasının səbəblərini öz baxış bucaqlarına görə incələməyə, bədii şərhini, təsvirini verməyə səy göstəriblər...

www.aztehsil.com سایتی

Nəsrədə, xüsusilə öykü janrında özəl ifadə tərzi, təhkiyə bacarığı sərgiləyən yazarlardan

Nasir Mənzuri, Eyvaz Taha, Ruqəyyə Kəbiri, Kiyan Xiyav, Həmid Arğış, Araz Əhmədoğlu, Murtuza Məcidfər, Məlihə Əzizpur, Ruqəyyə Səfəri, Vali Gözətən, Toğrul Atabay, Saleh Ətayı, Məmmədrza Təbrizlinin əsərləri mövzu müxtəlifliyi ilə seçilir. Məhz bu yazarların sayəsində qloballaşma və Qərbə - Avropaya ineqrasıya dövründə çağdaş Güney Azərbaycan ədəbiyyatı öz mövcudluğunu qoruyub saxlayır.

www.publika.az سایتى

“Gözümüz yolda, qulağımız səsdə idi. Şükür, biz də Kərgədanların azərbaycanca nərəltisini eşitdik,”-deyə azərbaycanlı yazar Ruqəyyə Kəbiri məşhur E. İoneskonun əsərinin Azərbaycancaya çevrilməsi ilə bağlı sevincini ifadə edib. İran Azərbaycanında səhnələşdirilən pyeslər adətən fars dilində olur, Azərbaycan dilində tamaşaların səhnələşdirilməsi nadir hallardandır.

www.axar.az سایتى

Azərbaycanda da kifayət qədər tanınan güneyli yazar Ruqəyyə Kəbirinin yeni kitabı İranda Azərbaycan dilində işıq üzü görüb.

Kult.az xəbər verir ki, “Quşlar daha qorxmurlar” romanı Nilufər və Nərgiz adlı iki fərqli nəsildən olan qadının həyat hekayəsidir. Romandakı hadisələr Xoy şəhərində İranın iki önemli tarixi döñəmində - 1945 və -1979cu illərdə baş verir. Milli hökumətin quruluşu və hökumətin dağıılmağından sonrakı mühacirət məsələsi Nilufərin yaşayışında iz buraxırsa, -1979cu il inqilabı, üstəlik inqilabdan asılı olan hadisələrdən sonra ziyalıların və solcuların mühacirəti də Nərgizin yaşayışında iz buraxır.

Bu roman tarixi roman deyil, bununla belə, tarixi hadisələr Muxtar, Nəriman, Xanağa və Səliman kimi obrazların yaşayışlarını çək-çevir edir.

Qeyd edək ki, “Quşlar daha qorxmurlar” romanı Rüqəyyə Kəbirinin işıq üzü görən üçüncü romanıdır. Son beş ildə “Evim” və “Yerdən uca torpaq” romanları, “Ürəyim ağıryır”, “Bu qapı heç çalınmayaçaq”, “İçimdəki qız” onlayn yazıları və “Dünya qabar çalıb, yoldaş” hekayə kitabları və Çin səfərində bəhs edən “Saçaqdan asılmış əjdəha” adlı səfərnaməsi işıq üzü görüb. Üstəlik “Özbəkistan səfərnaməsi” kitabı da İranın İrşad Nazirliyindən lisensiya alıb və çapa hazırlanır.

“Ürəyim ağıryır” hekayə toplusu və “Evim” romanı Bakıda qanun nəşriyyatı tərəfindən çap olunub. Üstəlik, -2012ci ildə “Azadlıq” radiosunun keçirdiyi hekayə müsabiqəsində “Məvail” adlı hekayəsi 180 əsərin içində birinci olmağı bacarıb. Yazıcının “Qar yağır” adlı hekayəsi əsasında Qadir Fərivərin rejissorluğu ilə “Qaral” adlı film çəkililib.

چاپ اولمامیش «آجلیق باراتاسی» و «ائندیم بولاق باشینا»

اثرلریندن بیر بولوم

آجلیق باراتاسی

ناییب قاضی گودالین اورتاسیندا کوره بى اوسته اوزانیب، داش اوینادیر. قارنى آج اولسا دا آنجاق قوللارینین قوو تى هله توکنمه بىب. اوزونه توْزقونور مادان على-علی دئىه، قاپى تايلارينما اوخشار آغىر داشلارى بيربە بىر قالدىريپ، ائندىرير. قوللارينين قوو تى گوونجىنى آرتىرىر.

بو گوج هاردان قىياقلاتىر؟ وجودوندان، يىنۋوره سىنين مؤحكلىيىنندن، يوخسا ايلاھى بىر گوج اولمالىدир بىر گوج؟!....

مورشود همىشە كى كىمى سىردمە أىلە شىب، پهلوانلارдан بوش قالمىش گودالا باخديقدا اوْزونو بوش مئىداندا اوْزباشىنا بوراخىلىپ، اوْدۇزموش دئپوشچو كىمى حىس ائدىر. اونا ائلە گلىر كى داها دلاورلىيىن كىتابى گئت- گئدە بوكولمكده دىر. بىر زامان اگر يوخودا گۈرسە يدى زورخانا پهلوانلاردان بوشالىيپ، هئچ اينانمازدى. ايندىسە جماعت آجلىقىدان، ناخوشلوقدان، سالداتلار شهرى غصب ائتىيى سىبدىن، هر كىس آنجاق اوْز قۇتۇرون قالشىر. پهلوانلار دا عادى آداملار كىمى باشلارى اوْز اهل- عيالارينا قارىشىپ. گۇنو باشباش چئۈرك دالىسيجا، آذوقە دالىسيجا قاچىر لار. مورشودون هئچ عاغلىينا گلمىزدى بىر گون روزگارىن گىدىشاتى زورخانانى بى جور رؤوفىتنىن سالسىن. بىر گون وارىدى زورخانا پهلوانلارдан قىيمىلداردى. آمما ايندى نېجە؟...

ناییب قاضى دا مورشود كىمى ايسته مىر پهلوانلارين اولمادىغىينا گۈرە زورخانانىن أسىكى دە ب لرى پۇزولسۇن. ساغ- سۇلونون، دال- قاباگىنinin بوش اولدوغونا باخماياراق، ضرېين سىسى، زنگىن جىنقيلىتىسى كىسilmە يىنجه قىسىدە وار زورخانا آئىن لرىنى بىر بە بىر يېرىنە گتىرسىن. ناییب قاضىيە گۈرە زورخانا آئىن لرىنى يېرىنە گتىرمىك يعنى روزگارىن گىدىشاتىنا، آجلىغىينا، قحطلىيىنە، ناخوشلوقونا تسلىيم اولماماق.

مورشودون صلوات سىسى قالخىنجا داشلارى اور كىدىن گلن بىر گوج اىلە قالدىريپ ائندىرير. وئجيئە دئىيل اطرافى پهلوانلاردان بۇشدور يوخسا دۇلۇ. پهلوان نايىيىن جان- دىلدىن داش اویناتماسى مورشودو ده ذۇوقە گتىرىپ. او ضرب چالىپ، اوچا سىسلە اوخويور.

سسى زورخانانين طاغ- دیواریندا عکس صدا وئریر:

«مندە سىغار ايکى جهان، من بو جهانە سىغمازام

گۈوھر لامكان منم، كۈون و مكانە سىغمازام

عرشىلە فرش و كاف و نون، مندە بولوندى جومله چون

كس سۆزۈنى اوزاتما كى شرح و بىانە سىغمازام

كۈون و مكандور آيتىم، ذاتە گىڭىر بىايتىم

سن بو نىشانلا بىل منى، من بو نىشانە سىغمازام...»

مورشودن اوخدوغۇ غزل خىربى ايلە زىنگىن موسىقىسىنە قارىشىب، داشلارىن آغىرلىغىنى آلىر. هر دۇنە داشلارى قالدىراندا پەللوان اوز گوجونو سىنيا ياراق، آجىلغا، ناخوشلۇغا، ساواشا، روزگارىن بۇتون چتىن لېكلىرىنە مئىدان اۇخوبور.

حىيط قويوسونون باشىندىكاكى داشى قالدىرىپ، روس سالداتىنى تېھ سى اوستە قويونون اىچىنە سالاندا، زورخانادا اويناتدىغى داشلار عاڭلىنин اوچوندان بىلە كەچمە دى. ايندىسىن زورخانا داشلارىنى اوينادىر كەن، آن باشى قويونون باشىندىكاكى داش ايلە سالداتىن سارىشىن صيفتى گليلب تىكىلىير گۈزۈنون اۇنونە.

عادتى دىر سحر ائىودن چىخىب، آخشام اوستو ائوه دؤنسون. سحردن آخشامادك گۈنو ساخسى خاناسىندا كەچىر. نايىب قاضى دا مورشود باهادرور كىمى دارانا آلان پەلوانلارдан دئىيل. اوزۇنۇ تانىيىاندان بىرى گۈن چۈرە بىنى قولو گوجونە قازانىب. مورشود باهادرورون چۈرە يى اىپىدىن، بۇيلوقدان چىخىرسا، نايىيىنلىكى دا ات تورپاگىنidan چىخىر.

ساخسى خانادا هر اىشى اوزو گۈرور. پالچىق آياقلاماقدان توتدۇ ساخسىلارادك. اوز ألىي ايلە اونلارى كورە نىن اىچىنە دوزۇب، اوذون قالا يىب، اوچاغى ياندېرىر. گاھдан هانسىسا بىر جاوانىن ئىليندن توتماك مقصدىلە اونو گۈن مۇزدو ايشچى كىمى توکان شاگىردى ائلە سە دە، آنجاق سىيل- سۇبور يا آياق اوستو ايشلىرىنى اونا تاپشىرىر.

نردىوانلا كورە نىن اىچىنە ئىب، بىر بە بىر ساخسىلارى توکان شاگىردىن ئىليندن آلىب، كورە نىن اىچىنە كى رف لرە دوزە- دوزە قىنيلدن اورە بىنى سىخىنتى باسىدى. همىشە نىڭارانچىلىغى اولاندا اورە يى سىخىلىير. بو گۈنلر روسلارىن قوشۇن چىكمە سىيندن، آجىلقا قحط ليكىن علاوه، آنجاق بىر جە نىڭارانچىلىغى آى- گۈنۇ اولان جىثيرانىن ساغلاملىغى دىر.

حصبه دن، تيفوسدان اولنلرین سايى گونو- گوندن آرتير.

بو اوسته ليك سيخيتنى، بو تالواسا، قفيلاجە هارдан تاپيلىب اوره يينين باشينا قوندو؟

بلکە ده گورە نين داري سقاللىيغىنداندىر كى اوره يى تالواسا ياد دوشور!...

ساخسى دوزمه يى ياريمچىلىق قويوب نزد يواندان يوخارى قالخىب، ساخسى خانانىن حيطىنە چىخدى. حۇوضۇن قىرغىندا أىلىشدى. حۇوض ايجىنده بالچىق بر كىميش كىمى سيخيتنى دا يومروق كىمى اوره يينين باشىنى كسيب، گئت- گئدە بر كىيە رك، دؤشونو سيخىردى.

ساخسى خانانى شاگىرده تاپشىرىپ، ائشىيە چىخدى. اوستو اور تولو بازارچانىن هاواسى سرinen ايدى. درىندن نفس آلدى. يومروق، نفس يولونو دا كىمىشىدى. بازارچانىن صاحب الاميرە آچىلان قايسىسنا سارى آددىملادى. سىر خاب بازارچاسى ساكيت ايدى. كىنلىلىرىن آياغى شهردن كسىلىدىينە گۈرە ده ميرچى ماخموود كۈرۈيونو سۈندۈرمۈشدو.

جەمیح دولگىلىرىن توکانلارى قاباغىنidan كىچنده باشى ايلە سلام وئرىپ كېچدى. باشققا توکانچىلارا تاي جەمیح لرين توکانلارىنidan دا نە چكىش سىسى گلىرىدى نە ده بوخچونون آهنگىن سىسى. هر ايكىسى ده اللرى قولتوقلاريندا چارپا يابا اوستوندە اوتوروپ، فيكىرە دالمىشىدىيلار. قحط ليك اوزوندن اونلارىن دا بازارى آىرى كىسبە كىمى كاساد ايدى. جماعت بو گونلر يالىز آچ قارىنلارينىن واينما قالبىلار. نە نزد يوان آلان وار، نە دە رف دوزلتىرىن. اونون ساخسى گولدانلارى، مەترات لرى، گەدۋىشلارى ساخسى خانادا دوزلۇپ باشينا قالان كىمى دولگى قارداشلارين دا دوزلتىكلىرى ألك- قلىپىرلار، نزد يوانلار، توکانلارينىن قاباغىندا موشتىرسىز قالبىلار. آمما نايىب قاضى دولگىلرە تاي بىكار اوتورا يىلىملىر. ألى هر گون ات تورپاغىنا توخونناسا عملى آشماز. نايىب ياشايشىندا هر ندن آرتىق تورپاغا باغلىدىر. تورپاغى بلکە جئراندان دا آرتىق سئۇير. ات تورپاغى ئىيندە موم كىميدىر.

سىر خاب بازارچاسىنinin قارانلىيغىنidan ايشىغا چىخجاق، اوزونو قويودان ائشىيە چىخمىش كىمى حىس ائتدى. بازارچانىن هر ايكى حامبالي بازارچا آغزىندا اوزلىرىنى گونە وئرمىشىدىلار. نايىب ايسە حامباللارى سايىمادان بازارچانىن سوۇ طرفينە دئندو. چاي قىرغىنيدا آستا- آستا آددىملادى، بلکە اوره يينين باشىنداكى يومروق ارىيىب گئتسىن. آمما بو يومروق قارگوللە سى دئىيلدى گونش ويردىقجا أرىسىن. يئرېندىن بىلە ترپنمىردى

شۇقىرىب، چاپارباشى دام- داشىنا يېتىشىجك، ندىنە آى- گۇنو اولدوغو جئيران بىر دۇنە دە يادىنا دۈشىدۇ. گىرى دۇنوب، قىوراق آددىملارلا بازارچادان كىچىپ، يولۇنۇ سىرخاب قاپىسىندان سالدى.

يول گىڭدركىن فيكىرە دالمىشىدى. گەت- گەدە اىچىنەدە كى ھۆۋىشنى آرتىردى. اىچىنەن باش قۇوزايان بىر سىز قىربىه بىر حادىشە نىن خېرىچىسى كىمى اورە يىنى دۇйوندورودو. بىرىنجى دە ئىيلىدى بئلە ھۆۋىشنى يە دۈشوردو. ھە زمان بئلە بىر أحوالات گلىپ اونو تاپاندا بعضى عاغىلا گلمىز حادىشە لرلە قارشىلاشمىشىدى. بو اىچىدىن گلن سىللرىن قايناغى هارادىيدى؟ آلاھ طرفىنەن گلمىش بىر نىشانە يىدى يوخسا قارا باسىردى اونو؟ تالواسانىن كۆك و ھارالارا گىتىپ چاتىردى؟ ھانسى گوج اونون ذهنىنى بولاشدىرىب، اورە يىنى سىخىنتىيا سالىرىدى؟

فيكىرە دالمىشىكن اۇزىنۇ شىرىشىرا باشىندا گۈرددۇ. يولۇنۇ دە يىشىمە دى. شىرىشىرا كۆچە سىنەن يولۇنۇ توپوب، آددىملادى. سىئىدلەر درېندينە ئەچە آددىم قالمىش اوچوق بىر دیوارىن دېيىنەد بئش اوغلان اوشاغى گۆزۈنە دە يىدى. اوشاقلار دە يېرمى بىر جىزىغىن دۈورە سىنەد اوج آياق آشىق اوینايىردىلار. گۈن اۇرتا چاغى كۆچە نىن ساکىت لىينى پۇزان سىللە نايىب قاضىنى بايالىكى حال- ھاوادان چىخارتدى.

«أھبر، آشىخلارى قوروبىلار. مۇھسۇن پىشىدى، سەن آر دى، يۇنис دە آردى بالاسى...»
«قوربان دا قىغاندى، او گىدىيە گۈز اۇل هەللىك، ائلە بىر قۇرۇشوم تۈركوب سققە سىنە...»

بىر كىشى اوچوق بىر دیوارىن دېيىنە سىغىنېب، دېيە سەن اوشاقلارى گۈدن كىمىي اىدى. نايىب قاضىنى گۈرجىك دوردوغو يېردىن اوزاقلاشىب، سىئىدلەر درېندينەن دېيىنە سارى أكىلدى. نايىب اوشاقلارين كىارىندا آياق ساخладى. كىشى گۆزۈنەن ايتىنچە اوز باخىشى اىلە اونو اىزلى دى. اوشاقلار ايسە ھېچ ائلە بىل نايىبى گۈرمە يېب آشىق اویناماقلارىنىدىلار. نايىب قاضى اوز- اۆزۈنە دئىدى: «بىلە ائلە اورك سىخىنتىمەن سببى منى گۈرۈب، أكىلەن كىشى اىدى! اولمۇبا بو اوشاقلارين تقدىرىدى منى چكىب بورا گىتىرىب!... آلاھ جلايىوا شوکور!»

ائلە فيكىرە دالمىشىدى كى ھېچ بىلە دى نە زامان أمىرە قىزا يېتىشىب. بارىت پىزلى درېندينەن آغزىنا چاتاندا اورە يىنин باشىنداكى يومرۇق شىشىمىشىدى. ائلە بىل آدام يومرۇغۇ

دئو يومروغونا چئورىلىپ، آز قالير سينه قفسىنى سؤكوب، بدنىندن خيلاص اولسون.

درېندرلرنە دئۇمك همین، ائوينىن قاپىسىنин يىر تايىنى آچىق گۈردو. آچىق قاپىنى گۈردو كىدە اورە يىنин باشىنداكى يومروق قىرىلىپ قويدو دئىه سەن. جىخانىن اولوسو، بطنىندە خفە لنىش كۈرپە سى، تالانمىش ائوى، اوغرۇنۇن گودازىسا گلمىش دام- داشى، روسلارين قۇرۇغونا كېچمىش ائو... بىتلەجى فىكىرلەر ذهنىنە آغىنادى. ھۆولە سك قاپىنىن آچىق تايىندان دالاتا گىرىپ، آسىلىميش پرده نى تله سىك قىراغا چكىنە، پرده دىوارا مىخلانمىش مىخالارلا قىرىلىپ يېرە دوشىدو. حيطە گىرجىك، ذهنىنин سۇن فيكىرىنى واقعىتە دئۇموش گۈردو.

روس سالداتى توْنگىن قونداغىنى قۆخانا نىن قاپىسىنا دؤيوب، OTKbiTb ...OTKbiTb دئىه- دئىه آز قالير قاپىنى چىرىجىوه دن قوبارتىسىن. حلقة - رزه سى ايچرىيدن سالىنىمىش قاپى يېرىنەدە لاخلايىر. سالدات بىر آز دا گۈچ وئرسە حلقة- رزه نىن زنجىرى قىرىلىپ، قاپى آچىلاجاق.

نايىب قاضى درحال يېرىندىن سىچرايىب روس سالداتىنا طرف قاچاندا سالدات اونا بىرخود اولدو. توْنگى قاپىدان گىرى دئۇنە رىب، اونون سينه سارى توشلادى. نايىب سالداتا بىر آددىم قالماشىن دايىندى.

Стой на месте! Я не с тобой...Стой на месте! Я не с тобой

نايىب قاضى روس دىلينى باشا دوشىمە سە دە آنجاق سالداتىن بدنىنин حر كاتىندان آنلادى كى بىر آددىم ايرە لى آتسا سالدات توْنگىن تە تىيىنى چكە جك.

سالدات قۆخانىنى باغلى قاپىسىنا اشارە ائدىب، گىنە روس دىلينىدە دانىشماغا باشلادى.
-Я матрёшка, матрёшки, матрёшка

نايىب قاضى ماترىشكى سۆزونو ائشىتىجك غىبىدىن پۇرتۇشدو. روسلار اۇلکە نى اىشغال ائندىن بىرى، اونلارين دايىشىقلارىندا ھە كلمە دن آرتىق ماترىشكى سۆزۈ جماعىتىن آغزىندان ائشىدىلىرىدى. آچ سالداتلار كوچە- بازارى گزىب ماترىشكى آختاردىقلارىندا جماعت قورخولارىنداقىز- آروادلارنى اودون، كۆمۈر- خىكە آبىارلارىندا، سۇنوك تىدىرىلرده، يۇرقان- دئوشك باغلىلارىنин دالىندا گىزلە دىرىدىلر.

دئمك، اونون اورك سىخىنتىسى بو صحنە يە قايدىرىدى. اونو تالواسايا سالىب، ساخسى

خانادان ائوه چکن بو ايميش!...

گۆزلرینى سالداتىن ياشىل گۆزلرىنە تىكدى. قۇللو- بىلكلى سالداتىن ياشى اىيرمىدىن آرتىق اولمازدى. سارىشىن بىغلارى هله تە زە- تە زە دوداغى اوستە گۆپرمىشدى. تۇفنك توستان أللرېنىن نارىن تىتىرە يىشى نايىب قاضىنىن گۆزىندن قاچمادى. هر ايكيسى دە هؤوشنىه اىچىنده نىچە ئانىھە ھەچ تربىمە دن دايىنب، گۈز- گۈزە تىكدىلىر. يالىز باخىشلارى دانىشىردى. سالداتىن ئىلىنده تۇفنك اولسا دا، آنجاق قورخو گۆزلرېنىدە يۇوا سالمىشدى. او سالداتىن گۆزىندە كى قورخونو گۈرن كىمى، يقىن سالدات دا اونون گۆزلرېنىدە دالgalatan غصب دۇلۇ هؤوشنىه نى گۈزە بىلمىشدى.

نايىب اىستە دى سۇبۇق قانلى داۋارانسىن. اونا گۈزە ئىلىنى دالانا سارى توتوب، دئدى:
- باشيوى سال آشاغى، آدام كىمى جەنم اول گىت!

سالدات باشىنى يوخ دئىيە، ترىتىدى. دئىيە سەن او دا نايىيەن بدن حر كاتىندان اونون نە دئىيىنى باشا دوشموشدو.

نايىب گىنە غضبىلە دالانى سالداتا گۆستىردى:

- دئىيم آدام كىمى جەنم اول گىت! يوخسا قانىن اۆز بونۇوادى.

سالدات بو دەفە تۇفنكىنى آرتىق راخ نايىب قاضىيە ياخىنلادىب، گىنە روسجا دانىشىماغا باشلادى.

- Я вообще не хочу от тобой. Открои дверь. Мне нужно матрёшка Матрёшка!

نايىيەن گۆزلىرى قان چاناغىينا دۇنۇشدو. ماتريشكى سۆز و ائنو آدام اولدوره بىلە جك قدر حىر صىلندىر مىشىدى.

«دە بىوس اوغلى دە بىوس! آخى سىز نىچە بىر بىرسىزى؟! يوردمۇزو تالا دىز، وار- يوخومۇزو آلىب، آنبارلارىزا باسىدىز. بولار بىس دئىيل، ايندى بىول گۆزمۇن قاباغىندا ناموسوما توخونوسان؟ او تانمييىب ناموسومو منىم اۆزۈمنىن اىستىيسىن؟ سەن دئىيم گل جەنم اول گىت دە بىوس اوغلى دە بىوس!»

سالدات گۆزلە نىلە دن تۇفنكى نايىيەن دۇشونە دايادى. جىئiran ايسە بالاخانانىن پنجرە سىيندن اونلارى گۈدۈردو. تۇفنكى أرىنىن دۇشونە

دایانمیش گوردوکده، پنجره نی آچیب قیشقیراندا، سالدات اوナ ساری دؤندو. ناییب ایسه فورصت وئرمە يېب، دؤشونه دایانمیش تۇنگىن لوله سیندن ياپیشیب اونو سالداتین ئالىندن چكىب چىخارتدى. سالدات اۋۇنە گلینجە ناییب بوتۇن گوجولىه تۇنگىن قۇنداغىنى اوونون باشينا چىرىپدى. بىر يوخ، ايکى يوخ، اوچ يوخ... سالدات شىلى- كوت اولوب، يئرە سريلنده ناییب اۋۇنە گلېب، آل ساخلاىدى.

جىئران آياق- يالىن اۋۇنۇ حىطە سالدى. نه أرىنە باخدى، نه دە يئرە سرىلمىش سالداتا. هۆلە سك حالدا يانلارىنى باسا- باسا ئىلىنى قارنى آلتدا توتاراق دالاتا سارى قاچىب، قاپىنین تايىنى باغلادى. آنجاق قاپىنى با glamadan بۇيلاتىب درېندين ساغ- سولونا باخدى. گۈن اورتا چاغى اولدوغۇندان درېنده بئىوڭ- كىچىك ھەچ كىم يوخ ايدى. قۇورودون، قۇلاق توپلۇردو.

قاپىنین ماراسىنى سالىب، حىطە گىڭىزى دؤندو. سالداتين باشى اوستە ئىليلىب، قولاغىنى اوونون آغزىنى دايدى. كۈرۈپ اوشاق يوخودا قۇسان كىمى سالداتين آغا زىندان كف كىمى قۇسۇنتو آخىردى. باشىنى قالدىرىپ اىضطرابلا أرىنە باخىب، دئىدى: «گۈرە سەن اۋلوب؟!» جىئران ئوپىن اىچىنە يوروپوب، بخت آيناسى ئىنده، قايتىدى. آينانى سالداتين آغزىنا توتدو. آينا بوخارلانمادى. سالداتين قولاغىندان قان سوزۇردو.

جىئران دىنمز- دانىشماز بىر حىطىن اورتاسىنداكى قويوبا باخدى، بىر دە ناییب قاضىيە. ناییب جىئران ئىن باخىشىندان اوونون نە دئمك اىستە دىنى اوخودو. آيانى جىئران ئالىندن آلىب، گىڭىزە دە سالداتين آغزىنى توتدو. آينا گىڭىزە بوخارلانمادى. سالداتين قولارىندان ياپىشىب سىلکە دى.

«نامىرىن بالاسى! قاباقجا سەن دئىم كى جەنم اولوب گىڭىزە سەن قانىن اۋز بۇينووادى... آخى نامىرى اوغلۇ نامىرد، هانسى مملكتىدە گۈرۈپسەن گۈن اورتا چاغى ياد آدام بىرىنىن ئوپىنە گىرىپ، گۈزۈنۈ اوئۇ يې سىنەن گۈزۈنە تىكىب اوونون ناموسونو اىستە سىن؟!» جىئران گۈزۈنۈ زىللە مىشىدى نايىپىن اوزونە. ناییب اىسە جىئران ئامقاقدان چكىنيردى. ايندىيە جەن ئىلى ھەچ بىر اينسانىن قانىنا بولاشمامىشىدى.

«سالدات ئوھ گىرىپ، جىئرانلا بىر ماترىشكى كىمى معامىلە ائتسە يىدى نىتجە؟ او زامان

جئیرانین تکلیفی نه ایدى؟ اوْزونه باخا بىلدىم؟ قاباقكى كىمى باشىمى اوْننان بىر ياسدىغا قۇيا بىلدىم؟!»

قدىمدىن دئىپىلر «گوناه اولنده اوْلار، اولدورنده يوخ!»

جئيران سوسموشدو. گۈزو قالميسىدى سالداتين اولوسوندە. سالداتين اولوسو دىرىلىيئە بنزە مىردى. اولوسو معصوم، گئى گۈز، سارىشىن بىر جوان اوْغلان ايدى... يئرددە اوْزانىشىدى. «سالدات آدام كىمى قويوب ائودن گىتسە يدى نئجه؟ گىنە جئيرانين اوْزونه قاباقكى كىمى باخا بىلدىم؟!»

نايىب قاضى دىنمز - دانىشماز قويونون اوستوندە كى گىرددە سال داشى قىراغا چىكتى. جئيرانين اوْزونه باخىمادان سالداتين قوللارىندان يايىشىپ، اونو قويوبىا سارى سوروتله يىپ، تېپە سى اوستە قويونون دىيىنه ايتە لە دى. جئيران ايسە سالداتين توْنگىنى يئردىن گۆتۈرۈپ قويونون اىچىنە آتدى. سونرا سوپورگە نى گۆتۈرۈپ، سالداتين يئرددە قالميش رىدىنى سوپورۇپ، آقاتايانىن سوپۇرۇپ، اونون قولاغىندان سوزۇن قانى يۇيوب، سوپورۇپ، تىمizلە دى. جئيران ائلە سوْيوق قانلىقلا دىنىپ - دانىشىمادان سوپۇرۇپ، حىطىن دؤشە مە سىنى سوپوروردو كى، دئىيە سەن مەقدس بىر آيىن - عنعنه نى يئرىنە گىتىرىدى. نايىب قويونون داشىنى اوْلکى يئرىنە چىكتى. اونا ائلە گىلدى كى قويونون داشى دۇنىانىن آن آغىر داشى دىر.

روسجا يازىلمىش سۆزلىرىن اىضاھى:

- Tb OTKbi - آچ قاپىنى!

Стой на месте! Я не с тобой - ترىپىمە! دوردوغۇن يئرددە دايىن، دئىدىم!

Я матрёшка - من قادىن [إىستىرم].

ائتدیم بولاق باشینا

«رقیه کبیری» بو مضموندا بیر کیتاب یازماگینین سببلرینی بئله آچیقلاییر:
ائلات خانیملاری بو توپلومدا کؤلگە ده قالمیش چوخ زحمتکش و چتین لیک لره
دؤزه ن و دامدارلیق صنعتینین گۆرونمه ين قولودورلار.
بو خانیملاری اولدوغو کیمی تانیدیرمایبیلار. یايلاقدا، داغ - داشدا یاشاماغین
اوژونه عایید چتین لیکلری وار. اوژلیلکله بو طرز بیر یاشاییش خانیملارین اینجه
حیس لرى و فیزیولوژى لرى ايله توتمایان بیر طرزدیر. آمما هر حالدا ائلات
عایله لریندە دوغولوب، بويا باشا چاتدیقلارینا گۈرە بو طرز یاشاماغا مجبوردولار.
جشنوارە لرده بو خانیملارین یاشاییشلاریندان فانتزى بیر تصویرلر اورتايَا قویولور.
منیم یايلاغا گئتمە يیمین سببى بو خانیملارین واقعى یاشاییشلارینى گۈرۈب،
بو طرز یاشام فلسفة سینى ياخیندان ادراك ائتمك ایدى. بلکه شەھرمدىتىنده
یاشایان بیر خانیم کیمی گوجوم چاتمیر بو خانیملارین سىسى اولوم، آمما
چالیشمیشام بو کیتابدا کؤچرى طرزدە یاشایان خانیملارین یاشاییشىنین بیر
گوشە سینى گۆستەریم.

ایکىندى يە قالمیش زهرا چاي چۈرك زىبلىنى قولتۇغونا ويرىب، دۇردو مووز اوشاقلار
ايلى بېرلىكىدە بولاق باشینا سارى يولا دوشدوک. بولاق باشى آذرباجانىن فولكولورىك
ناغىللاریندان، باياتىلاریندان علاوه خالق موسىقىسىنە بئله نوستالژىك بیر رول اوينايىب.

بولاق باشی توز اولار
اوستو دولو قیز اولار...

گئتدیم بولاق باشینا
باریم چیخدی قارشیما...

ائندیم بولاق باشینا
باخدیم یار سیردادشیما...

گئتدیم گۆرددوم بولاقدادیر، آی قیز منه باخ باخ
آل اورونو يوماقدادیر، جئیران منه باخ باخ...

بیر چوبان قیزینى گۆرددوم، چشمە باشیندا
قوشا خاللار وار او زوندە، وسمە قاشیندا...

آذربایجان فولکلوروندا عمومیت له بولاق ایله سئوگى، مادى و معنوی حیات قایناغى
کیمی بیر بېرلىرى ایله توشن با توشن گلىر. سئوگىلرین بیر چوخو دوم دورو سو قایناغى
اولان بولاق باشیندان باشلانىر. آمما حتم مئشە سینىدە ایندىھە جن گۆردویوم بولاقلارین هئچ
بىرىسى سئوگى قایناغى دئىيل. دىيە سن مدرن ياشايىش شىوه لرى ایله طبیعت آل بير
اولوب، ياشايىش قایناغىنى قورۇتماقدادىر. بئلە نظرە گلىر بوندان بئلە داها بولاقلارين باشى
توز اولمايا جاق.

زهانىن بىلە بى آغريديغىينا گؤرە چاي - چۈرە بى نوبت ایله دوستلاريم داشىير.
مستندساز فيلم گروپو بىزىم آرخامىزدا گلىر. بىز اوج يولداش داغ باشماگى گىيمىشىك زهرا
ايىه آياغىندا دەپىايى چادىرسىنى اوزىل بير طرزىدە سىنە سى اوستە چارپازلايىب، بىلە دويون
وېرىپ. هاوا گونش اولدوغونا دئىيل، نظرىمە گلىر سوپىق اوزومون درىسىنى ياندىرىر. زهرا
دەپىايى لارى ایله جلد بير جوان كىمى يېرىر. دانışما دانışما يارىم ساعاتدان آرتىق بول
گىدرىك. زهرا ساوادىلى بير قادىن اولماسا دا، آيدىن دوشونجە سى و تحليل گوجو وار.
عىنىي عادىلە كىمي. بو فرقى ایله كى عادىلە مالىك بير عايلە نىن، زهرا ايىه چوبان بير

عايله نين قادينى دير. ائلاتلارين دا اوژلرينه گؤره اجتماعى طبىه لرى وار. مئشه مالىك لرى همىشە آلاچىقلارينى چوبانلارين چادىرلاريندان بىر آز قىراقدا قورورلار.

بىر مدت ائتىش، يوقوشدا يول گىندىن سورا بىر سورو گۈرۈروك. سحر گۈردىيىم پىپ چىن جوان چوبان قولاغىندا هندزىرى، ألىنده چوبان زوپاسى قولونلارى اوتابىر. زهرا سورو گىندىن يولون قارشىسىنى تو توب گىتىر. بىز ده سورو كىمى زهانىن آرخاسىنдан گىتىرىيىك، مستندساز گروپ دا سورو كىمى بىزىم آرخامىزدان گلىرىلر. حىس ائلىرم بو مستند فىلم چىكمك يايلاقدان آلدىغىم لذته قارشى گلىرى. سۆزۈن دوزۇنۋو دئىسم، گاهدان دوربۇن مقابىلېنده اوژۇم اولا بىليمىرم. گاهدان رژىسى سورا يىستە دىيىسى ايشلەرى گۈرنەدە عصبي اوولورام، آز قالىر ايشى يارىمچىلىق بوراخىب دئىيىم: «عطايش را به لقايش بخشىدەم.» بونونلابىلە وئرىدىم سۆزە تەھىودوم وار. مستندساز گروپلا ھەمكارلىق ائلە مە يە سۆز وئرمىشەم. تعهد اىلە پىشمانىق آنباشى ذهنىمەدە قارشى قارشىيا دايانيش.

بولاق باشىنا يېتىشىرىيىك. لىلە وار يوردو يوخ. زهانىن دئىيىنە گۈرە كىچىن اىل بوردا بىر بولاق قابنایىردى. ايندىسە بولاق يېرىننە، نم تورپاق قالىب. نم تورپاغىن اطرافىندا يارىزىلارين عطرى ھاوايا قالخىب. زهرا تاسف اىلە دئىيىر: «بو بولاق دا قورودو. بو اىلکى كىمى قوراقلىق گۈرمە مىشىم.»

هامىمېزىن اوخو داشا دە يىب. بولغا گۈرە قوردوغوموز خىلالار بىر آندا باشىمېزدان اوچور. رژىسى سوردان علاوه مستندساز گروپونون عضولرى مايسوس بىر حالدا دوربۇنلىرىنى قولوقلارينا وېرىب، اوبايما دئۇنورلار. زهرا اىسە گۆزە سى قوروموش بولاقدان بىر آز قىراقدا چاى-چۈرك بوساطىنى قورورو. رژىسى سورا اىسە مايسوس اولدوغونو اوزونە گىتىرمىر. ألىنده دوربۇن طىعىتىن شكىل چكىر.

زهرا ساغ بىلە يىنин آغرىسىنidan شكايىت ائدىر. بىلک لريمە باڭلايدىغىم طبى آتلىن هارдан آلدېغىنى سوروشو. منه ائلە گلىرى زهانىن ايشىنин آغىر اولدوغونا گۈرە مندن داها آرتىق طبى آتلىه احتىاجى وار. ساغ ئىيمىن آتلىنى آچىب، زهرايا وئرىرم. تېرىزە گىتىنچىن آتل سىز كىچىنە بىلرم.

چاى-چۈرك يېئىب اىچىر كن زهرا يايلاقدا ياشاماغىن چتىن لىك لرىندىن دانىشىراوشاقلار اىسە قوجاق قوجاق گول-چىچىك ده رىب، بىزە پاى وئرىرلار.

کلام آخر:

۸ مارس و سوالات بی شمار

رقیه کبیری

روز بزرگداشت جهانی زن نزدیک است و ما شهروندان دلخوش به روزهای ثبت شده و ثبت نشده در تدارک سور و ساط و بزرگداشت این روز هستیم. این بزرگداشت چنانچه به دور از چشم ناظران رسمی و مسئول انجام گیرد با هیجان بیشتری همراه بوده و برگزار کنندگان این روز شاید بر این باور باشند که کاری کرده اند کارستان. اما پرسش این است که با بزرگداشت روز زن در پی اثبات چه چیز هستیم؟ آیا بزرگداشت روز جهانی زن یک فانتزی روشنفکری است؟ آیا می خواهیم این روز را چنان سخیف و کم مایه جلوه دهیم که آن را به سطح هدیه سたندن از مردان روشنفرمان فروکاسته و با دل خوش کردن به هدیه های کم یا پر بها، فردای این روز تاریخی با دوستان مان از هدیه ها و حواسی آن صحبت کنیم؟ یا بر آنیم تا در مجالس پیدا و پنهان، این روز با اجرای موسیقی و خواندن شعر و مقاله بادی به غفتب اندخته و خود را میراث خوار به حق رزا لوکزامبورگ و کلارا زتکین بنماییم و به مانند آنان که در اوایل قرن بیست تنها راه رهایی زنان از استثمار و برخورداری از حقوق برابر را در گرو عمومی سازی ابزار تولید می دانستند، ما نیز در اوایل نیمة نخست قرن بیست و یکم بر مقصد و مقصود آنان تأسی جوئیم؟!

آیا مسئله‌ی زنان در اویل قرن بیست و یکم همان مسائلی است که صد سال پیش بود؟ آیا در شرایطی که در خاورمیانه‌ی پراشوب کنونی که روزانه ده ها زن و کودک در سوریه و یمن زیر بمباردمان صاحبان خودخوانده‌ی جهان جان می سپارند، یا در حالی که روہنگیاها در شرق آسیا در اثر خشونت اتیکی از خانه و کاشانه شان رانده می شوند، می توان سخن در میراث آن دو بانوی مبارز قرن گذشته به میان آورد؟

آیا مسائل و اولویت‌های زنان دور از مرکز و حاشیه نشین کشورمان که هیچ جایگاهی در سپهر عمومی ندارند، و نیز اولویت زنان روستایی و عشاير که بازوهای پنهان صنعت مردانه‌ی دامداری هستند، همان اولویت‌ها و مسائل زنان مرکزنشین هست؟ آیا نام کلارا زتکین و رزا لوکزامبورگ و ۸ مارس یا نام فمینیست‌های بی شمار وطنی به گوش زنان ساکن محروم ترین مناطق این جغرافیا خورده است؟

جایگاه زن و برخورداری او از حقوق اجتماعی- سیاسی خود محکی است برای سنجش چگونگی قوانین حاکم بر هر کشوری. در مملکتی که چهل سال است جایگاه نمادین بانوی اول آشکارا مستور مانده و به عکس بانوان اول کشورهای دیگر به جای همراهی با همسر، در پشت دیوارهای پهن و بلند خانه هایشان محافظت می شوند، چطور می شود از پشت تربیون های رسمی کشور از جایگاه اجتماعی زن سخن گفت؟

ما، خیل زنان، که نزدیک به چهل سال به دور از قدرت سیاسی و بدون تصدی مسئولیت

های بالای کشوری در اقلیمی زندگی می کنیم که در آن حتی انجمن های صنفی و اعتراضات مدنی تحمل نمی شود، از بزرگداشت این روز جهانی چه می خواهیم؟

من نیز مثل خیلی از زنان کشورم دست کم سالی یک بار از خود می پرسم: «من در کجای جهان ایستاده ام؟ چه تشابهات و تفاوت هایی بین موقعیت اجتماعی، قانونی و مطالبات فردی و اجتماعی زن مقیم خاورمیانه‌ی پرآشوب، با یک زن ساکن فرنگ و بینگه دنیا وجود دارد؟» از آن چه در پشت دیوارها رخ می دهد سخنی نمی گویم. حرفم بر سر خشونت آشکاری است که در کوچه و خیابان رخ می دهد. در سرزمینی که منشور حقوق شهر وندی اش از کرامت انسانی سخن می گوید، به جای حفظ جان زنانی که خواهان مالکیت بر بدن و پوشش خود بوده و اعتراض خود را به صورت مدنی نشان می دهند، مأمور امنیتش در روز روشن، جلو چشم ده هاتن زنی را از روی سکو به روی آسفالت خیابان پرت می کند، چه می توان گفت؟

بانو الیمپ دو گوژ نویسنده‌ی فرانسوی، که داستان ها و نمایشنامه هایش تاثیر زیادی در آماده سازی مردم فرانسه برای انقلاب داشت، و خود بعد از انقلاب به خاطر انتقادهای فراوان از اعدام ها و دفاع از حقوق شهر وندی برابر برای زنان، فارغ از طبقه ای اجتماعی، و داشتن حقوق سیاسی برای زنان از جمله حق رأی و مشارکت در مناصب اجرایی دولت اصرار می ورزید، و سرانجام به اصرار روبسپیر با گیوتین گردن زده شد، می گوید: «وقتی زن این حق را دارد که بالای گیوتین برود، پس باید این حق را داشته باشد که بالای کرسی خطابه نیز برود.»

بارها از خود پرسیده ام: آیا زنان این جغرافیا در شرایط جاری همراه با پاشاری بر خواست هایشان توانایی آن را دارند که توان مطالبات خود را بدنهند؟

و مهمتر از همه، آیا زنان این سرزمین می توانند از فردیتی قوی برخوردار بوده، تنگ نظری ها و حсадت های مألوف را در صندوقجه های مادریزگ هاشان گذاشته، درش را قفل کرده و به عوض تقابل زنان علیه زنان، هر زنی در حوزه‌ی فعالیت خود، پا به پای هم برای برخورداری از حقوق انسانی برابر تلاش کنند؟ زنان فعال در حوزه های فرهنگی، هنری، ادبی، اجتماعی، اقتصادی ... چقدر هوای همدیگر را دارند؟ آیا توان این را دارند که به جای بالا پایین پریدن های مداوم برای دیده شدن و هل دادن بغل دستی به ناکجا برای گشاد کردن جای خودشان، پشت به پشت هم داده، به کوشش ها و مساعی در حوزه‌ی فعالیت خود متکی باشند؟

بی تردید پاسخ های زیادی برای این پرسش ها وجود دارد. به روزگار ما و در این دهکده‌ی جهانی با احاطه‌ی فرآگیر تکنولوژی ارتباطات هیچ انسانی حاضر نیست زیر سیطره‌ی کسی برود. به یقین، زنان کشور من نیز از این قاعده مستثنی نبوده و بزرگداشت روز جهانی زن را می توان بهانه‌ای برای تصریح و تدقیق خواسته های خود برای برخورداری از حقوق انسانی برابر تلقی کرد.